

3 Markanvändning för speciella ändamål

Redovisningen i detta kapitel omfattar ett antal markanvändningskategorier som inte helt kan hänföras till någon av de tidigare behandlade typerna av markanvändning. Vissa markanvändningskategorier som i andra sammanhang behandlas som en helhet kan således omfatta flera av de tidigare behandlade kategorierna. Delar av tätortsmarken ingår t.ex. i avsnittet 2.4 ”Bebyggd mark och tillhörande mark”, men också i andra avsnitt

som 2.3 ”Skogsmark”, eftersom mindre ytor i tätorterna ofta är skogsbevuxna. Mark i nationalparker o.dyl. är ofta skogsmark, myr eller berg och ingår i dessa avsnitt i det föregående. Liknande förhållande gäller för renskötselområdet, kust- och insjöstränder o.s.v.

Källförteckning till detta kapitel med sidhänvisning återfinns på sidorna 136–137.

3.1 Tätorter

3.1.1 Areal och befolkning

1,3 procent av totala landarealen

Tätorternas landareal 2000 var 521 038 ha, vilket utgjorde 1,3 procent av rikets landareal. Antalet tätorter var 1 936. *Tabell 35.*

84 procent av befolkningen bor i tätorter

Antalet personer som 2000 bodde i tätort var 7 464 900, vilket utgjorde 84 procent av befolkningen.

I Stockholms län bor nästan alla i tätorter

Störst omfattning hade tätortsboendet i Stockholms län med över 95 procent av befolkningen i tätorter och med mer än 10 procent av arealen bestående av tätortsmark. Därefter kommer Skåne län med 87 resp fem procent. Gotland har det lägsta tätortsboendet med 57 procent av befolkningen i tätorter. Lägsta andel tätortsareal av landarealen hade Jämtlands och Norrbottens län med 0,2 procent. *Tabell 35 samt diagram 31.* Tätortsarealerna kommunvis framgår av *tabell B 28 i bilagan.*

Stor skillnad mellan areal tätortsmark per invånare

Tätast bor man i tätorterna i Stockholms län, med 393 m² per tätortsinvånare år 2000. Den största tätortsytan per tätortsinvånare fanns i Dalarna län med 1 393 m². Genomsnittet för riket var 698 m². *Tabell 35 och diagram 32.*

Arealen tätortsmark per tätortsboende växlar självfallet kraftigt från tätort till tätort. Generellt kan dock sägas att i

befolkningsmässigt små tätorter är arealen per invånare större än i tätorter med många invånare. I genomsnitt är arealen per invånare fem gånger så stor i tätorter med 200–499 invånare som i tätorter med minst 50 000 invånare. Vidare är det större tätortsareal per tätortsinvånare i Norrland än vad det är i tätorter av motsvarande storlek i storstadslänen. *Tabell B 16 i bilagan.*

Arealen per invånare i vår glesast bebodda tätort är 8 149 m² (Venjan i Mora kommun) och i vår tätast bebodda 141 m² (Fisksätra i Nacka kommun).

Många tätorter med färre än 2 000 invånare

Av de 1 936 tätorterna hade 1 492 st färre än 2 000 invånare. I dessa bodde

Tabell 35 Tätorternas antal, folkmängd och landareal 2000

Län	Antal tätorter	Tätortsinvånare		Tätortsareal, land		Tätortsareal m ² per inv
		Antal	% av total befolkning	Hektar	% av total areal	
Stockholms	106	1 739 637	95,4	68 312	10,5	393
Uppsala	55	236 236	80,3	14 372	2,0	608
Södermanlands	62	208 551	81,5	14 565	2,4	698
Östergötlands	89	343 795	83,6	21 665	2,0	630
Jönköpings	89	269 735	82,3	21 655	2,1	803
Kronobergs	53	133 671	75,7	12 565	1,5	940
Kalmar	95	181 626	77,2	18 329	1,6	1 009
Gotlands	17	32 737	57,1	3 293	1,0	1 006
Blekinge	45	117 809	78,3	10 978	3,7	932
Skåne	245	987 272	87,4	56 651	5,1	574
Hallands	95	214 688	78,1	18 327	3,4	854
Västra Götalands	310	1 240 937	83,0	79 341	3,3	639
Värmlands	72	202 102	73,5	20 068	1,1	993
Örebro	63	224 332	82,0	20 065	2,3	894
Västmanlands	46	220 326	85,8	16 855	2,7	765
Dalarnas	109	219 814	79,0	30 621	1,1	1 393
Gävleborgs	87	217 087	77,7	22 734	1,2	1 047
Västernorrlands	78	186 744	75,6	20 039	0,9	1 073
Jämtlands	55	84 424	65,2	9 619	0,2	1 139
Västerbottens	71	194 058	75,9	17 045	0,3	878
Norrbottens	94	209 280	81,7	23 939	0,2	1 144
Hela riket	1 936	7 464 861	84,0	521 038	1,3	698

Definition

Med "tätort" avses sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare och med ett avstånd av normalt högst 200 meter mellan byggnaderna.

De nordiska länderna har liknande definition på tätort. I många andra länder har man dock som undre gräns 2 000 invånare.

Diagram 31 Andel boende i tätorter och andel tätortsmark av total landareal 2000. Procent

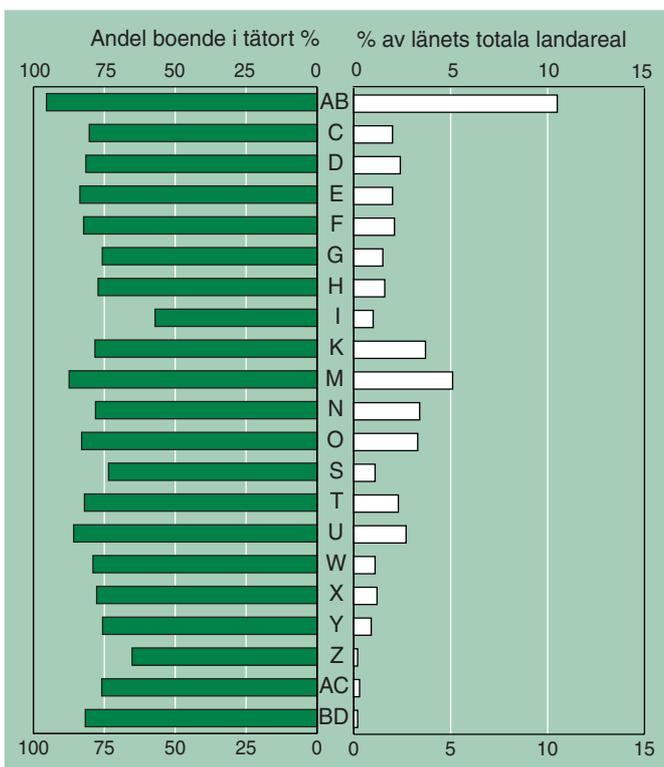
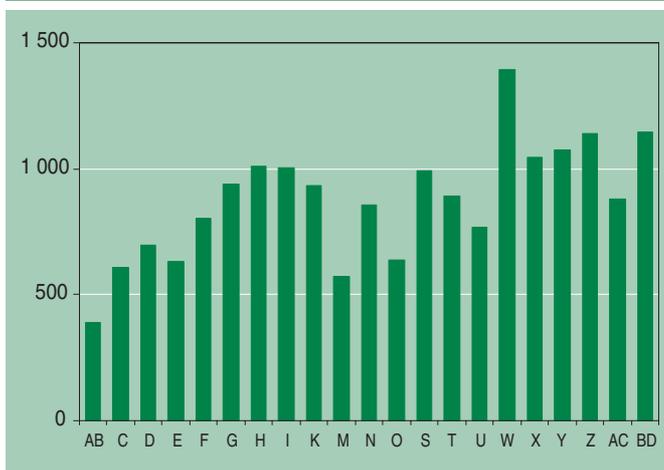

Diagram 32 Tätortsareal per tätortsinvånare länsvis 2000. m²

dock endast 13 procent av tätortsbefolkningen, men deras areal var 29 procent av den totala tätortsarealen. Tätorterna med mer än 50 000 invånare var 20 st. De svarade för 43 procent av tätortsbefolkningen och 24 procent av tätortsarealen. *Tabell 36.* Uppgifter om antal tätorter, tätortsbefolkning och tätortsarealer storleksvis och länsvis framgår av *tabellerna B 17, B 18 och B 19 i bilagan.*

Tabell 36 Tätorter efter antal invånare 2000

	Storleksklass, antal invånare					Totalt
	200–499	500–1 999	2 000–9 999	10 000–49 999	50 000–	
Antal	780	712	336	88	20	1 936
Procent	40	37	17	5	1	100
Folkmängd, procent	3	9	20	24	43	100
Tätortsareal, procent	10	19	25	22	24	100

Tätortsarealen har ökat mer än 50 procent på 40 år

Sedan 1960 har tätortsarealen ökat med 52 procent och tätortsbefolkningen med 37 procent. *Tabell 37.* Enligt den klassindelning som används i tabellen var arealökningen störst i klasserna över 10 000 invånare. Den i särklass största befolkningsökningen skedde under 1960-talet, medan arealökningen var störst under 1970-talet.

Arealökningen under 1960-talet hade sin bakgrund i att tätortsfolkmängden hela tiden ökade, medan den fortsatta arealökningen under 1970-talet till övervägande del orsakades av ökad utrymmesstandard, samt utbyggnad av handels- och serviceanläggningar. Produktionen av lägenheter i flerbostadshus föll också kraftigt under 1970-talet, medan produktionen av lägenheter i småhus hela tiden höll en hög nivå.

Den relativa kraftiga ökningen både av areal och befolkning 1990–1995 beror till stor del på att genom förbättrad teknik vid tätortsavgränsningen 1995, ett 70-tal nya tätorter identifierades, vilka egentligen redan 1990 uppfyllde kravet för att vara tätorter.

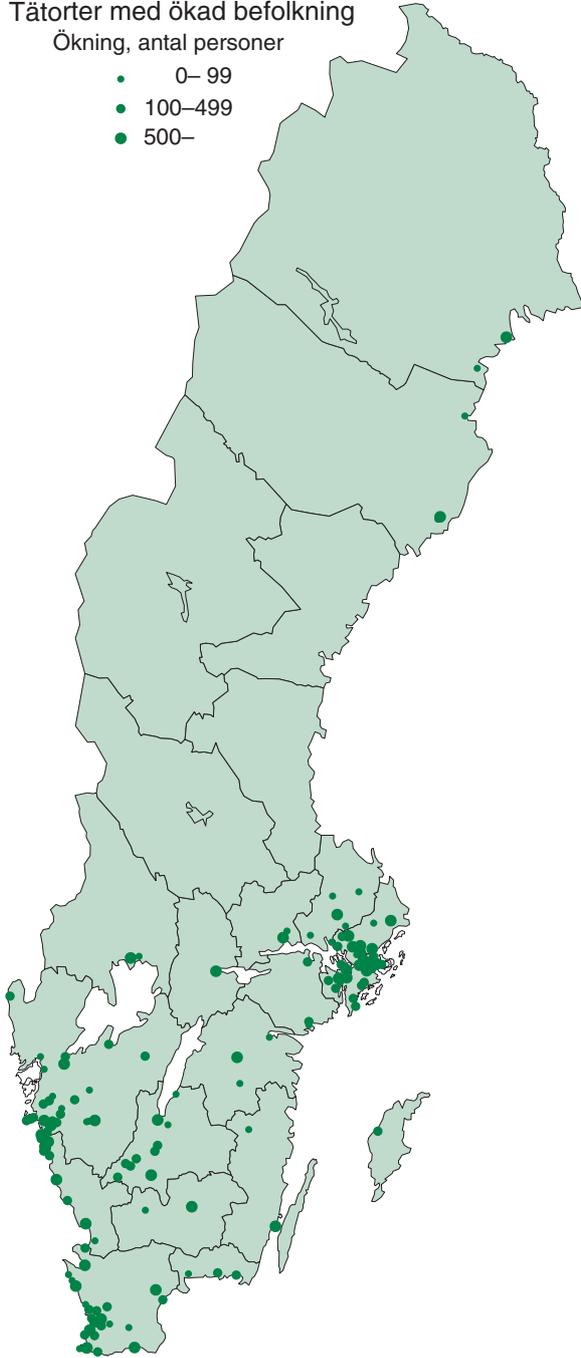
Jämfört med 1995 har befolkningen ökat i de stora tätorterna och minskat i de små. I princip är det endast tätorter i storstadskommuner, förortskommuner samt några tätorter i kommuner klassade som större städer som ökat i folkmängd, övriga tätorter har haft en minskning av folkmängden. Se *tabell 37* samt *karta 36.*

Karta 36 Tätorter med mer än 2 000 invånare, förändring av folkmängd 1995–2000

Tätorter med ökad befolkning

Ökning, antal personer

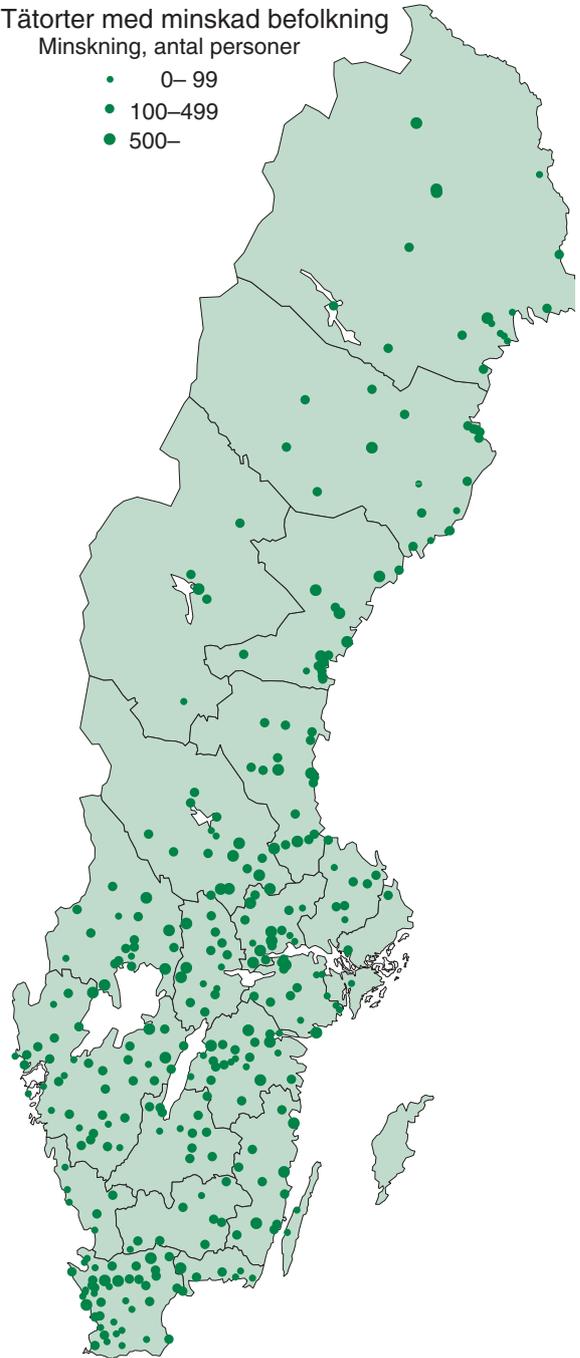
- 0–99
- 100–499
- 500–

Tätorter med minskad befolkning

Minskning, antal personer

- 0–99
- 100–499
- 500–

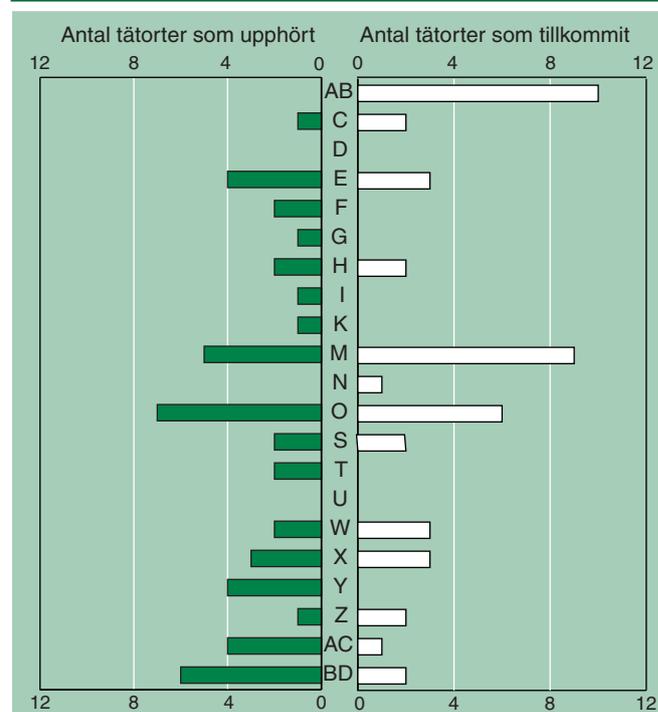
Tabell 37 Tätortsförändring 1960–2000. Procent

	Storleksklass, antal invånare				Totalt	Hektar/ Antal personer
	200– 1 999	2 000– 9 999	10 000– 49 999	50 000–		
Arealökning						
1960–1970	-4,0	15,1	50,2	33,1	17,1	58 900
1970–1980	5,6	33,8	25,4	26,8	19,8	79 800
1980–1990	0,3	7,6	2,8	4,8	4,8	23 300
1990–1995	6,4	1,6	0,7	4,6	3,4	17 200
1995–2000	1,6	-0,9	-2,7	2,8	0,3	1 500
1960–2000	9,0	66,0	88,8	89,5	51,6	180 700
Befolkningsökning						
1960–1970	-0,6	16,5	41,7	18,5	20,6	1 123 100
1970–1980	5,1	24,2	2,1	-0,7	5,1	338 000
1980–1990	1,6	7,3	-0,2	4,5	3,6	249 100
1990–1995	4,2	1,4	0,1	6,7	3,6	255 100
1995–2000	-0,5	-3,1	-3,8	5,6	0,6	47 200
1960–2000	10,1	52,6	39,2	39,1	36,9	2 012 500

Stockholm län har fått 10 nya tätorter

Jämfört med 1995 har 48 tätorter upphört då de på grund av minskad befolkning ej uppfyllt tätortskriteriet på 200 invånare. Antalet nya tätorter uppgår till 46. Stockholms län har haft den största ökningen av antalet tätorter mellan 1995 och 2000 med 10 nya tätorter. *Diagram 33.*

Diagram 33 Förändring av antalet tätorter mellan 1995 och 2000

Snabbfakta

Antal tätorter 2000: 1 936 st

Tätortsareal : 521 038 ha, 1,3 procent av Sveriges landareal

Tätortsbefolkning: 7 464 861 personer, 84 procent av Sveriges befolkning

Tätortsareal per tätortsinvånare: 698 m²

Förändring av antalet tätorter 1995–2000: 48 har upphört pga. minskad befolkning och 46 har tillkommit

3.1.2 Markanvändningen i tätorter

1/3 av tätortsmarken är bostadsmark

Totalt för riket är drygt 1/3 av tätortsmarken bostadsmark, lite mindre än 1/3 är övrig bebyggd mark och resterande drygt 1/3 är obebyggd mark. *Tabell 38*. I bostadsmarken ingår då mark med hus där det förutom bostäder finns t.ex. handel eller kontor. Av bostadsmarken är 85 procent mark med småhus. Resten är flerbostadshus, och då med eventuell blandad användning.

Med övrig bebyggd mark avses mark där det finns handel, tillverkningsindustri, tekniska anläggningar, offentlig service och verksamhet, kommunikationer och fritidsanläggningar. Också den mark som ligger i direkt anslutning till byggnad eller anläggning som t.ex. trädgårdar, garageplaner, skolgårdar, parkeringsplatser, vägar osv. räknas som bebyggd mark.

Till obebyggd mark räknas här brukad mark, skogsmark och annan trädbeväxt mark med parkmark, öppen mark såsom berg i dagen och impediment samt industrimark som ännu inte tagits i anspråk för industriändamål.

I genomsnitt är andelen bebyggd mark högre i stora tätorter än i små, 73 procent i storstäderna mot 56 procent i tätorter med mindre än 10 000 invånare.

Mer än tre gånger så mycket mark per person i små tätorter

Totalt sett var år 2000 arealen per person mer än tre gånger så stor i tätorter med mindre än 10 000 invånare än i storstäderna, 1 168 m² jämfört med 340 m². Detta går igen inom de olika markanvändningskategorierna. T.ex. var arealen bostadsmark per invånare i tätorter med mindre än 10 000 invånare 391 m² mot 132 m² i storstäderna.

Förändringar i markanvändningen i tätorter mellan 1995 och 2000

Att tätorterna expanderar över ett visst område innebär inte att markanvändningen på hela denna yta förändras. En del av ytan kan ha varit bebyggd tidigare och så småningom inkorporerats i en näraliggande tätort, en del kan ha varit fritidsbebyggelse som omvandlats till permanentbostäder och på så sätt "fallit in" under tätortsbegreppet. Annan mark återigen kan ha utgjorts av äldre samhällen där folkmängden vuxit så att tätortsdefinitionens undre gräns på 200 invånare överskridits. Dessutom förblir ofta

Tabell 38 Markanvändningen inom tätorter storleksklassvis 2000. Ha och procent

Markanvändningskategori	Storleksgrupp		Tätorter med mindre än 10 000 invånare		Tätorter med mer än 10 000 invånare exkl storstäderna		Storstäderna: Stockholm, Göteborg och Malmö		Samtliga tätorter	
	Areal	Procent	Areal	Procent	Areal	Procent	Areal	Procent	Areal	Procent
Bostadsmark	95 150	33,4	63 100	35,2	25 900	39,0	184 150	34,7		
Handel, industri och tekniska anläggningar	26 350	9,3	24 800	13,8	8 200	12,3	59 350	11,2		
Offentlig service och verksamhet	8 450	3,0	11 550	6,4	3 750	5,6	23 800	4,5		
Kommunikationer	30 600	10,8	22 300	12,4	8 350	12,6	61 250	11,5		
Fritidsanläggningar o dyl	3 350	1,2	3 900	2,2	1 350	2,0	8 600	1,6		
Brukad mark	23 550	8,3	5 900	3,3	800	1,2	30 250	5,7		
Skogsmark, annan trädbeväxt mark, parkmark	41 400	14,6	21 300	11,9	9 450	14,2	73 950	13,9		
Öppen mark typ berg i dagen, impediment o dyl	51 000	17,9	21 000	11,7	6 400	9,6	78 400	14,8		
Mark ej möjlig att klassificera	1 150	0,2		
Vatten enl totalmätningar	3 860	1,4	3 390	1,9	2 150	3,2	9 400	1,8		
Tätortsyta totalt	284 460	100	179 490	100	66 490	100	530 440	100		

mindre arealer inom tätorter under mer eller mindre lång tid oexploaterade. Det kan vara skogspartier, bergspartier och liknande, eller till och med mindre åkerfält. Av tätorternas utvidgning, den s.k. tätortsexpansionen, på 1 960 ha 1995–2000 skedde det sålunda en verklig förändring på endast 800 ha. Resterande areal var oförändrad och blev tätortsmark vid utvidgning av tätortsgräns. Därtill kommer ytterligare 2 076 ha nytillkomna tätorter, vilkas areal här inte inräknats i expansionsarealen.

Förändringen vid förtätning större än vid expansion

Samtidigt som tätorterna växer utåt så sker det också en förändring inom tidigare tätortsgräns. Denna kan bestå dels i att äldre bebyggelse ersätts med nyare, dels i att obebyggda ytor bebyggs. Förändring genom sådan s. k. förtätning var 1 640 ha 1995–2000. Den totala markanvändningsförändringen vid tätorts-

expansion och tätortsförtätning under femårsperioden var alltså $800+1\ 640 = 2\ 440$ ha. Hur tidigare obebyggd mark tagits i anspråk för bebyggelse av olika kategorier framgår av *tabell 39*. Förändringarna 1995–2000 i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö redovisas i *tabell B 20 i bilagan*.

Det byggs mest på åkermark vid tätortsexpansion

57 procent av den mark som förändrades vid tätortsexpansionen var brukad mark (455 ha) och 16 procent (130 ha) var skogsmark. Den största delen av marken övergick till att bli bostadsmark, 79 procent eller 635 ha.

Den mark som togs i anspråk vid förtätning var till 40 procent (650 ha) skogsmark o.dyl. 33 procent (545 ha) av marken övergick till att bli bostadsmark och 31 procent (505 ha) blev mark med handel, industri eller teknisk anläggning.

Tabell 39 Förändringar i markanvändningen 1995–2000 vid förtätning inom tätort och tätortsexpansion. Ha
Osäker uppgift står inom parentes.

Från	Förtätning					Expansion, förändring					Oförändrat vid expansion	
	Brukad mark	Skogs- mark o dyl	Öppen mark, berg... o dyl	Övrig mark, okänt	Summa	Brukad mark	Skogs- mark o dyl	Öppen mark, berg... o dyl	Övrig mark, okänt	Summa	rat vid expan- sion	Total expan- sion
Till												
Bostadsmark	(70)	250	170	45	545	345	110	635	(205)	840
Villa, kedje- o radhus, fritids- hus samt lantbruksbostäder och -byggnader	(40)	210	135	10	400	(310)	100	590	(205)	795
Flerbostadshus inkl de med bostad/kontor/handel	..	40	35	30	130	(25)	(10)	(35)	..	(35)
Handel, industri och tekn anl	(30)	(70)	195	(210)	505	15	10	35	50	85
Offentlig service/verksamhet	(15)	(25)	40	15	95
Kommunikationer	(20)	(185)	70	10	285	40	10	75	45	120
Fritidsanläggningar o dyl	5	(20)	5	..	30	20	20
Brukad mark	130	130
Skogsmark, annan träd- beväxt mark samt parkmark	525	525
Öppen mark typ berg i dagen, impediment o dyl	..	(95)	170	(45)	45	190	235
Summa	145	650	495	(355)	1 640	455	130	800	1 165	1 960

3.1.3 Allmänt tillgänglig mark och strand i tätorter

Tätorternas grönområden naggas i kanten

Förtätning av tätorter tar i anspråk obebyggd mark i form av trädbeväxta ytor, öppen gräsmark o.s.v. och den allmänt tillgängliga marken inuti tätorterna minskar därmed. Samtidigt sker ett tillskott av sådan mark i tätorternas utkanter vid expansion. Andelen obebyggd mark – till större delen allmänt tillgänglig – av den totala tätortsytan har dock minskat sedan 1970 med sju procentenheter, från 44 till 37 procent. *Tabell 40*. Störst har minskningen varit i tätorter med mer än 10 000 invånare exklusive storstäderna.

Tabell 40 Den obebyggda markens andel av tätortsytan 1970–2000 storleksgruppsvis. Procent

År	Tätorter med mindre än 10 000 invånare	Tätorter med mer än 10 000 invånare exkl. storstäderna	Storstäderna: Stockholm, Göteborg och Malmö	Samtliga tätorter
1970	50	40	31	44
1980	46	34	29	40
1990	45	32	28	38
2000	44	31	27	37

Mer strand per inv. i och i närheten av små tätorter

Stränder i tätorter har flera funktioner, bland annat kan närhet till vatten ge en attraktivare boendemiljö. Strandmiljön har också betydelse ur social synpunkt med rekreation och skönhetsupplevelser.

I tätorterna och inom 50 m från tätortsgräns fanns det år 2000 totalt cirka 7 400 kilometer strandlinje, därav 1 600 kilometer kust. Strandlängden per tätortsinvånare och per hektar tätort avtar med storleken av tätorten. Stora tätorter har mindre strand i förhållande till sin storlek och folkmängd än små tätorter, *Tabell 41*. En förklaring är att många tätorter har bildats kring ett vattendrag, men att tätortsexpansionen inte skett kring vatten i samma utsträckning. Stora tätorter har också högre befolkningstäthet än små tätorter.

I tätorterna och inom 50 m från tätortsgräns finns i genomsnitt 14 meter strand per hektar och en meter strand för varje invånare. *Tabell 42*. Mest strand i förhållande till storlek och folkmängd har tätorterna i Blekinge, Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län. I Blekinge och Gotlands län består majoriteten av tätorternas stränder av kusten. Kuststrand är vanligare i stora tätorter än i små tätorter.

Tabell 41 Strandlängd i tätort storleksgruppsvis 2000

Storleksgrupp av tätort	Strandlängd per landareal tätort, m/ha		Strandlängd per tätortsinvånare, m/inv	
	inkl kust	exkl kust	inkl kust	exkl kust
200–1 999 inv	19	15	2,9	2,4
2 000–9 999 inv	14	11	1,3	1,0
10 000–49 999 inv	13	9	0,8	0,6
50 000– (exkl storst)	10	9	0,5	0,4
Storstäderna	10	7	0,3	0,2

Tabell 42 Strandlängd i tätort per län 2000

Län	Strandlängd per landareal tätort, m/ha		Strandlängd per tätortsinvånare, m/inv	
	inkl kust	exkl kust	inkl kust	exkl kust
Stockholms	11	6	0,5	0,3
Uppsala	9	7	0,5	0,4
Södermanlands	13	11	0,9	0,8
Östergötland	13	12	0,8	0,8
Jönköpings	14	14	1,1	1,1
Kronobergs	15	15	1,4	1,4
Kalmar	16	9	1,6	0,9
Gotlands	11	3	1,1	0,3
Blekinge	21	9	1,9	0,9
Skåne	9	5	0,5	0,3
Hallands	11	8	1,0	0,7
Västra Götalands	15	11	1,0	0,7
Värmlands	20	20	2,0	2,0
Örebro	14	14	1,3	1,3
Västmanlands	13	13	1,0	1,0
Dalarnas	16	16	2,3	2,3
Gävleborgs	19	15	2,0	1,6
Västernorrlands	17	10	1,8	1,1
Jämtlands	17	17	1,9	1,9
Västerbottens	19	15	1,7	1,3
Norrbottens	16	12	1,8	1,4
Samtliga tätorter	14	11	1,0	0,8

Beräkningar

Strand i tätort och inom 50 m från tätortsgräns ingår i undersökningen. Beräkning av strandlängden har skett utifrån en digital vattenkarta i skala 1:10 000 från Lantmäteriet.

3.1.4 Areal och befolkning i zoner runt tätorterna

71 procent av befolkningen utanför tätort bor inom fem km från tätort

Befolkningen utanför tätorter utgör 16 procent av totalbefolkningen. 71 procent av denna befolkning bor inom fem km från tätort. Hela 97 procent bor inom 15 km från en tätort. Den areal som inte är tätort i landet, ligger till 27 procent inom 5 kms-zonen och 61 procent inom 15 kms-zonen. *Tabell 43, karta 37 och diagram 34.*

Den största skillnaden mellan procentandelen befolkning och procentandelen areal har vi i Norrlandslänen, med de stora glest bebodda arealerna. I Gotlands län däremot förefaller befolkningen utanför tätort inte vara speciellt koncentrerad till tätorternas närhet. I Skåne län bor endast nio procent av befolkningen utanför tätort längre bort än fem km från en tätort.

Endast 8 300 personer utanför tätort (0,6 procent) bodde längre bort än 30 km från tätortsgräns. 18 procent av arealen utanför tätort ligger utanför 30 kms-zonen.

Ytan kring tätorterna växer snabbt med avståndet

Kring tätorter med färre än 2 000 personer finns det i genomsnitt per tätort inom fem km ca 100 gånger så mycket yta – land och vatten – som det finns i själva tätorten. *Tabell 44.*

Tabell 44 Genomsnitt per tätort av areal (land och vatten) i och omkring tätorter av olika storlek ut till 5 km 2000. Km²

Tätortsinv	–1 999	2 000– 9 999	10 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000–
Tätort	1	4	13	33	148
0–0,5 km	4	7	15	25	64
0–1 km	9	15	28	46	110
0–2 km	24	35	58	89	194
0–3 km	45	60	93	137	276
0–4 km	72	93	134	190	360
0–5 km	106	131	181	248	450

Tabell 43 Andel befolkning i zoner kring tätorterna samt areal inom 5 kms-zonen och 15 kms-zonen 2000. Procent

Län	Andel av glesbygdsbefolkning inom zoner runt tätorterna								Andel glesbygdsareal	
	0–0,5 km	0,5–1 km	1–2 km	2–3 km	3–4 km	4–5 km	0–5km	0–15km	0–5 km	0–15 km
Stockholms	9	12	22	16	13	8	79	99	75	100
Uppsala	4	7	15	15	15	12	69	100	56	99
Södermanlands	6	10	16	15	13	11	71	100	62	100
Östergötlands	6	8	17	16	13	10	70	98	52	98
Jönköpings	6	8	15	15	14	11	69	100	58	100
Kronobergs	4	6	13	13	13	12	61	99	52	99
Kalmar	7	9	16	13	12	11	67	99	57	99
Gotlands	2	4	8	9	10	11	45	99	40	98
Blekinge	10	14	26	17	12	9	87	100	76	100
Skåne	11	14	28	20	11	7	91	100	86	100
Hallands	14	14	23	15	10	8	83	100	62	100
Västra Götalands	9	11	19	17	13	10	79	100	64	98
Värmlands	5	7	13	13	10	9	57	97	32	88
Örebro	7	10	19	17	13	11	77	100	52	99
Västmanlands	6	9	18	16	14	10	73	100	57	100
Dalarnas	11	13	22	17	11	8	82	96	27	69
Gävleborgs	9	12	19	13	10	8	71	96	31	76
Västernorrlands	8	10	13	10	10	8	59	94	22	68
Jämtlands	6	7	9	8	7	7	44	80	9	40
Västerbottens	4	5	8	6	6	5	34	80	10	41
Norrbottens	7	8	11	7	7	6	46	80	7	28
Hela riket	8	10	18	15	12	9	71	97	27	61

Karta 37 Tätorterna med zoner 5 km och 15 km ut från tätortsgränsen

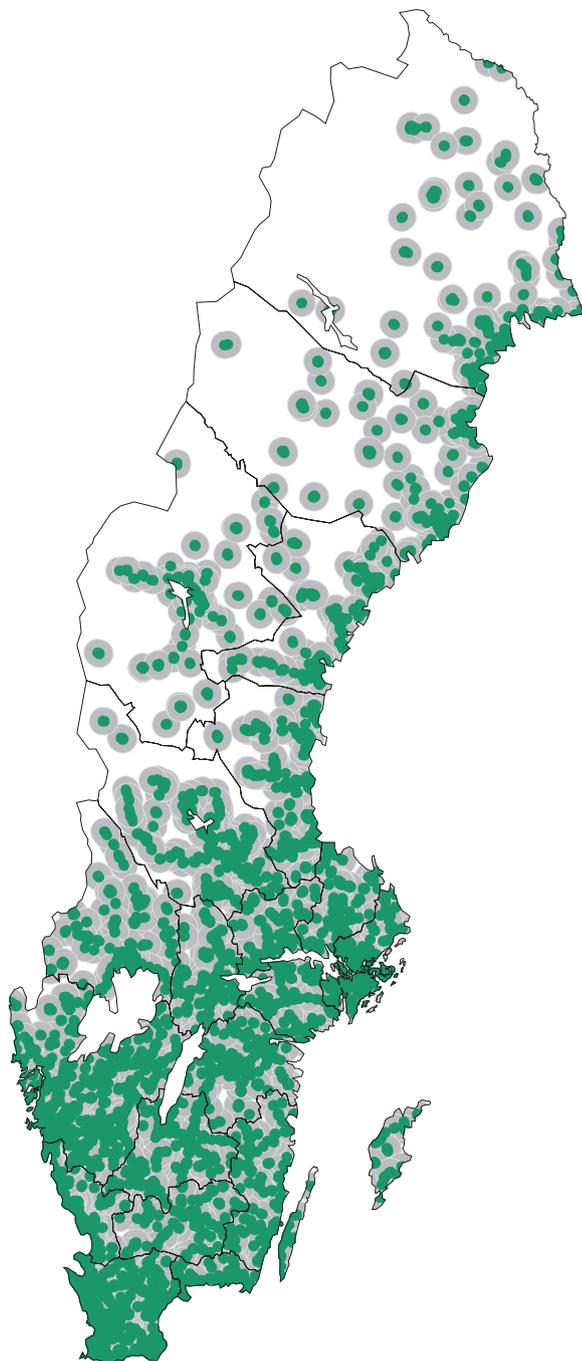
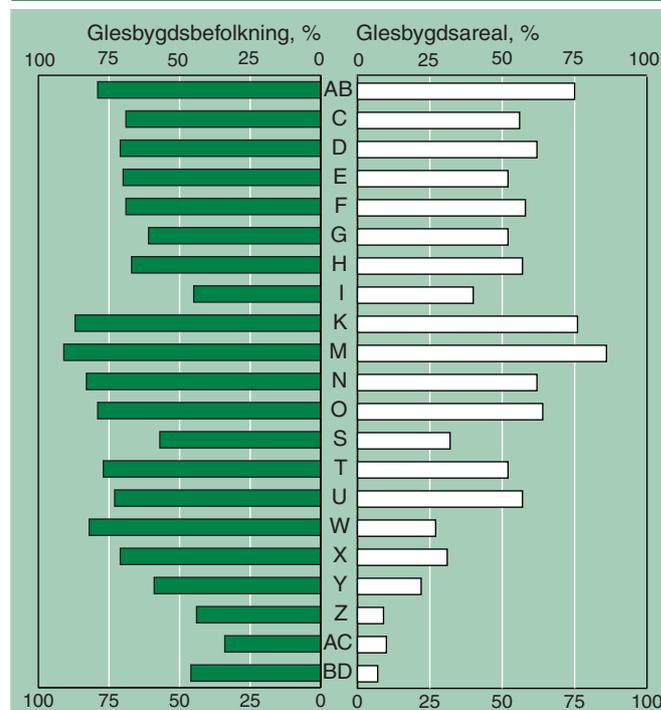

Diagram 34 Andel glesbygdsbefolkning och glesbygdsareal utanför tätort inom 5 km från tätortsgräns 2000. Procent

Kring tätorter med mer än 100 000 invånare är ytan i 5 km-zonen i genomsnitt ca tre gånger så stor som tätortsytan. Den yta som här redovisas är total yta land och vatten inklusive eventuell yta inom annan tätort i zonen.

Snabbfakta

Tätortsmarken består av drygt 1/3 bostadsmark, lite mindre än 1/3 övrigt bebyggt och drygt 1/3 obebyggt mark

1995–2000 förändrades markanvändningen i och omkring tätorter genom förtätning på 1 640 ha och genom expansion på 800 ha

Den obebyggda markens andel av tätortsytan har minskat sju procentenheter på 30 år – från 44 till 37 procent

71 procent av glesbygdsbefolkningen bor inom fem km från tätort

3.2 Småorter

Tre procent av befolkningen bor i småorter

År 2000 var antalet småorter 2 690 st. Folkmängden i småorterna uppgick då till 263 500 invånare, vilket var tre procent av hela rikets befolkning. *Tabell 45.*

Trots det stora antalet småorter uppgår deras sammanlagda landareal, 81 100 hektar, endast till 16 procent av tätorternas landareal. Befolkningsstätheten i småorterna är väsentligt lägre än i tätorterna, 325 invånare/km² i småorterna jämfört med 1 433 i tätorterna.

Befolkningen utanför tätorter och småorter uppgick till 1 150 000 personer, eller 13 procent av hela befolkningen, fördelade på en landareal om 404 000 km² land, dvs. tre inv/km².

Småorternas regionala fördelning

Småorterna är spridda över hela Sverige utom fjälltrakterna, men en viss koncentration finns kring storstäderna och vid fritidshusområden med permanent boende befolkning. Avståndet från en småort till närmaste tätort är i genomsnitt sex kilometer. I de tre nordligaste länen, Norrbotten, Västerbotten och Jämtland är medelavståndet mer än en mil, vilket höjer riksgenomsnittet.

Antalet småorter är lägst i Västmanlands län och Gotlands län. Län med många småorter är bl.a. Västra Götalands län och Skåne län.

Tabell 45 Småorternas antal, folkmängd och landareal 2000

Län	Antal småorter	Småortsinvånare		Småortsareal, land		Småortsareal m ² per inv
		Antal	Procent av totalbef.	Hektar	Procent av totalareal	
Stockholms	250	28 841	1,6	12 963	2,0	4 495
Uppsala	97	8 799	3,0	2 504	0,4	2 846
Södermanlands	66	7 267	2,8	2 575	0,4	3 543
Östergötlands	78	8 076	2,0	2 428	0,2	3 007
Jönköpings	62	5 943	1,8	1 270	0,1	2 136
Kronobergs	45	4 271	2,4	1 117	0,1	2 614
Kalmar	95	8 916	3,8	3 034	0,3	3 403
Gotlands	44	4 578	8,0	1 745	0,6	3 811
Blekinge	71	6 489	4,3	1 417	0,5	2 184
Skåne	305	29 470	2,6	6 153	0,6	2 088
Hallands	121	13 018	4,7	3 350	0,6	2 574
Västra Götalands	365	34 843	2,3	7 971	0,3	2 288
Värmlands	112	9 799	3,6	3 158	0,2	3 223
Örebro	80	7 278	2,7	2 230	0,3	3 064
Västmanlands	41	3 864	1,5	920	0,1	2 380
Dalarnas	182	16 963	6,1	5 830	0,2	3 437
Gävleborgs	151	14 782	5,3	4 937	0,3	3 340
Västernorrlands	119	11 485	4,7	3 811	0,2	3 318
Jämtlands	99	9 431	7,3	3 590	0,1	3 807
Västerbottens	164	15 744	6,2	4 856	0,1	3 085
Norrbottens	143	13 686	5,3	5 266	0,1	3 847
Hela riket	2 690	263 543	3,0	81 128	0,2	3 078

Definition

Med "småort" avses sammanhängande bebyggelse med 50–199 invånare och med ett avstånd av högst 150 meter mellan byggnaderna. De flesta småorter har mel-

lan 50 och 199 invånare, men även orter med flera invånare räknas som småorter om byggnadsbeståndet till mer än 50 procent består av fritidshus.

Snabbfakta

Antal småorter 2000: 2 690 st.

Småortsareal 2000: 81 128 ha, 0,2 procent av rikets totala landareal

Småortsbefolkning 2000: 263 543 personer, 3,0 procent av rikets totala befolkning

Småortsareal per invånare i småort 2000: 3 078 m²

3.3 Fritidshusområden

1 319 fritidshusområden

År 2000 fanns det 1 319 fritidshusområden i Sverige. *Tabell 46*. De upptar tillsammans närmare 54 900 ha, vilket motsvarar 1/10 av tätortsarealen.

154 770 fritidshus i områdena

Totalt i landet finns det ca 680 000 fritidshus. Av dessa ligger ca 120 000 i tätorter, och kan inte ingå i fritidshusområden. Av de resterande 560 000 fritidshusen ingår 154 770 i sådana områden. Detta motsvarar 28 procent av fritidshusen utanför tätorter. Högsta procentsiffran har Stockholms län med 58 procent, lägsta Kronobergs län med två procent. *Tabell 46*.

Många områden längs kusten

Den starka koncentrationen av områden till kusten i Stockholms, Hallands och Västra Götalands län är påtaglig, men överhuvud taget är områdena väl utspridda längs kusten, i Mellansverige och i södra fjällkedjan. *Karta 38*. Glest med områden är det bl.a. i delar av Småland och i övre Norrlands inland.

Inga fritidshusområden i flera kommuner

86 kommuner saknar fritidshusområden. *Karta 39*. Däribland finns flera Smålands- och Norrlandskommuner. Höga andelar av fritidshusen belägna inom fritidshusområden har kustkommunerna i Stockholms län och delar av Skåne län samt Hallands län. Flest antal fritidshusområden har Norrtälje kommun med 129 st. Det största området i landet består av 1 024 fritidshus och är på 455 ha.

Tabell 46 Fritidshusområden 2000

Län	Antal	Areal hektar	Antal hus i områdena			% fritidshus i områdena ¹⁾
			fritidshus	övr hus	totalt	
Stockholms	353	20 310	47 599	4 877	52 476	58
Uppsala	44	1 741	4 566	398	4 964	24
Södermanlands	78	3 350	9 303	963	10 266	37
Östergötlands	61	2 025	5 662	665	6 327	22
Jönköpings	14	339	1 279	130	1 409	9
Kronobergs	3	66	218	22	240	2
Kalmar	52	2 117	6 567	828	7 395	27
Gotlands	20	843	2 000	307	2 307	26
Blekinge	29	802	3 382	353	3 735	34
Skåne	64	2 660	10 483	1 265	11 748	38
Hallands	52	2 441	12 857	1 739	14 596	62
Västra Götalands	178	5 565	16 782	2 663	19 445	27
Värmlands	25	687	1 838	221	2 059	8
Örebro	23	605	1 699	209	1 908	11
Västmanlands	36	1 019	3 199	246	3 445	25
Dalarnas	60	2 465	6 942	582	7 524	18
Gävleborgs	44	1 452	4 087	531	4 618	15
Västernorrlands	36	1 089	2 985	315	3 300	13
Jämtlands	56	2 423	5 815	256	6 071	21
Västerbottens	56	1 791	4 738	387	5 125	15
Norrbottnens	35	1 091	2 769	269	3 038	9
Hela riket	1 319	54 881	154 770	17 226	171 996	28

1) Med "% fritidshus i områdena" avses andel fritidshus utanför tätorter som ligger i fritidshusområden.

Definition

Med "fritidshusområde" avses här område utanför tätort med minst 50 fritidshus och maximalt 150 m mellan husen.

Fritidshusområden och småorter kan sammanfalla helt eller delvis.

Snabbfakta

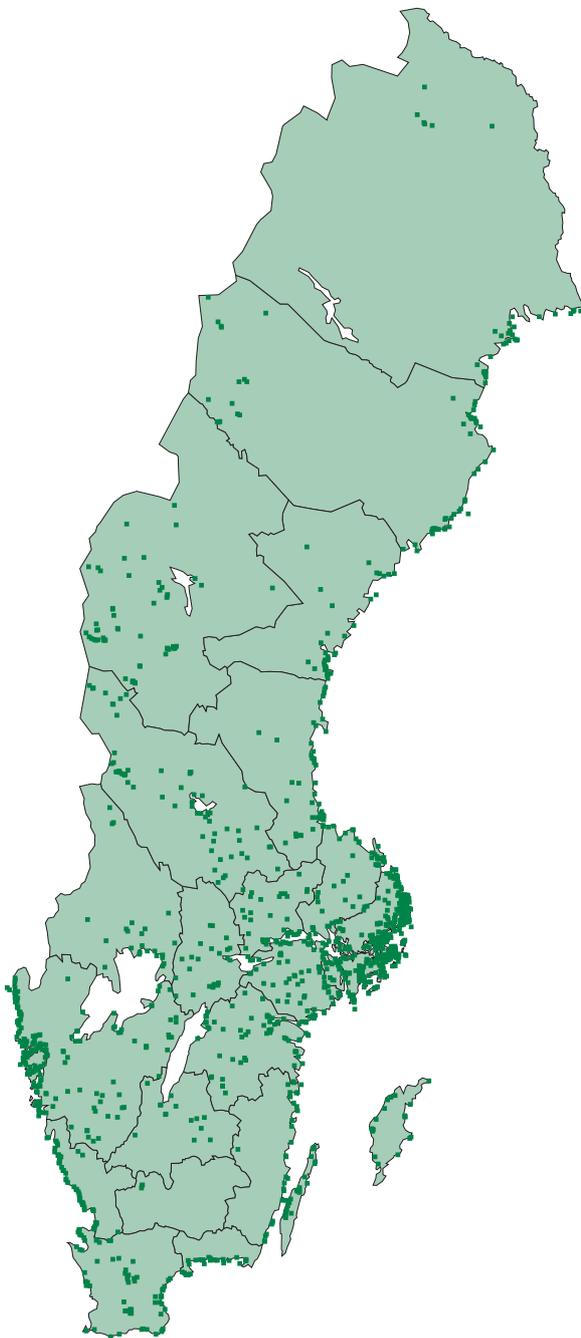
Antal fritidshusområden 2000: 1 319 st

Fritidshusområdenas areal 2000: 54 881 ha

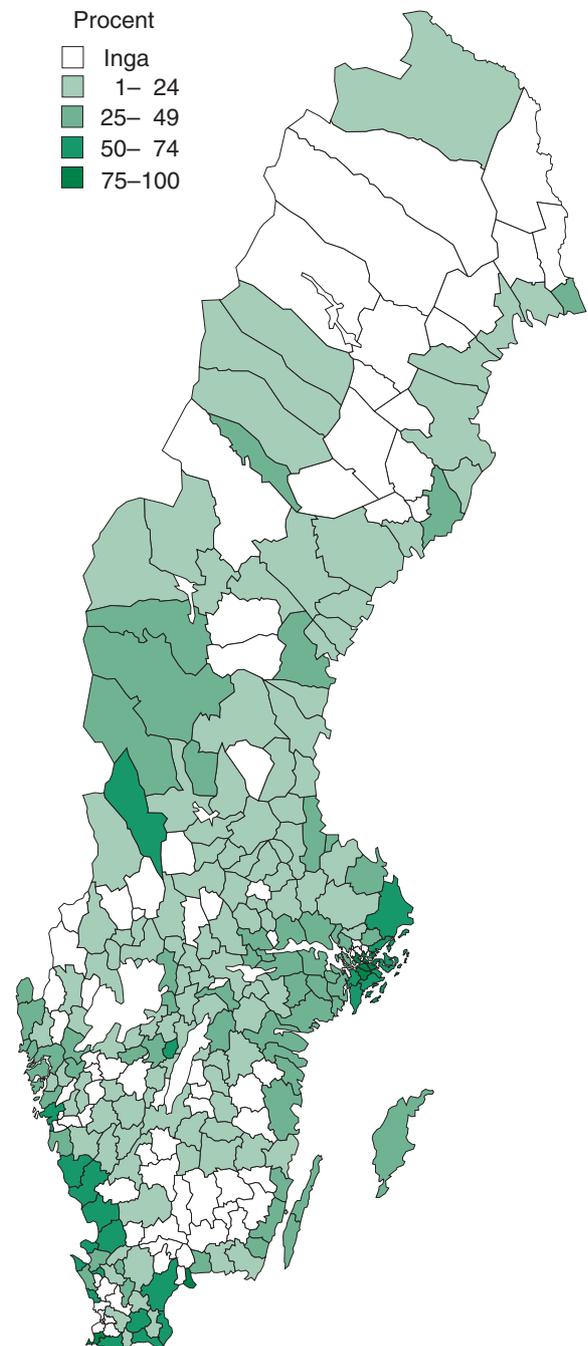
Antal fritidshus i områdena: 154 770 st

28 procent av fritidshusen utanför tätorter ligger i fritidshusområden

Karta 38 Fritidshusområden 2000

Karta 39 Andel fritidshus inom fritidshusområden av samtliga fritidshus utanför tätorter. Kommunvis 2000

3.4 Nationalparker och övrig skyddad natur

10 procent av landarealen är skyddad

Ca 4,1 milj ha, motsvarande 9,9 procent av Sveriges landareal var år 2000 nationalpark, naturreservat, naturvårdsområde eller djurskyddsområde. Därtill kommer ca 0,8 milj ha vatten inom dessa områden.

Antalet nationalparker var 26 stycken år 2000. Därefter har två nationalparker tillkommit, Söderåsen i Skåne län 2001 och Fulufjället i Dalarnas län 2002. Nationalparkernas sammanlagda landareal år 2000 var 591 000 ha, *Tabell 47 och Karta 40*.

Karta 40 Nationalparker i Sverige 2000

Tabell 47 Nationalparker 2000-12-31. Ha

Namn	Län	Inrättat år	Areal tot	Areal land
Vadvetjäkka	BD	1920	2 630	2 582
Abisko	BD	1909	7 700	6 877
Stora Sjöfallet	BD	1909	127 800	118 700
Padjelanta	BD	1962	198 400	167 100
Sarek	BD	1909	197 000	193 100
Muddus	BD	1942	49 340	47 880
Pieljekaise	BD	1909	15 340	13 998
Haparanda skärgård	BD	1995	6 000	770
Björnlandet	AC	1991	1 130	1 095
Skuleskogen	Y	1984	2 950	2 650
Sänfjället	Z	1909	10 440	10 400
Hamra	X	1909	29	28
Färnebofjärden	U, W, X	1998	10 100	5 990
Töfingsdalen	W	1930	1 615	1 613
Ångsö	AB	1909	188	73
Tyresta	AB	1993	1 970	1 880
Garphyttan	T	1909	111	111
Tiveden	O, T	1983	1 353	1 216
Trestickan	O	1996	2 909	2 722
Djurö	O	1991	2 400	315
Store mosse	F	1982	7 850	7 491
Gotska Sandön	I	1909	4 500	3 638
Norra Kvill	H	1927	111	109
Blå Jungfrun	H	1926	191	66
Stenshuvud	M	1986	302	242
Dalby Söderskog	M	1918	37	37
Totalt			652 395	590 681

Definitioner

Nationalpark är ett sammanhängande område av statligt ägd mark som avsatts för att bevara en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. Regering och riksdag beslutar om inrättande av nationalparker.

Naturreservat avser områden som behöver särskilt skyddas eller vårdas p.g.a. sin säregna eller värdefulla natur skull eller p.g.a. att området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv.

Naturvårdsområde har inrättats när särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön. Nya naturvårdsområden kan inte bildas med stöd av miljöbalken.

Djurskyddsområden inrättas ofta för att skydda häckningsplatser för fåglar, men områden för att skydda säl och myskoxe finns också. Länsstyrelser eller kommuner beslutar om inrättande av naturreservat och djurskyddsområde.

Tabell 48 Naturreservat, naturvårdsområden och djurskyddsområden 2000–12–31. Ha

Län	Naturreservat			Naturvårdsområden			Djurskyddsområden		
	Antal	Areal totalt, ha	därav landareal, ha	Antal	Areal totalt, ha	därav landareal, ha	Antal	Areal totalt, ha	därav landareal, ha
Stockholms	172	70 307	22 969	15	12 893	6 827	30	1 653	507
Uppsala	69	28 833	16 742	-	-	-	30	4 896	333
Södermanlands	73	34 519	10 714	4	2 636	2 037	162	8 212	848
Östergötlands	94	40 806	10 378	2	311	311	70	9 842	806
Jönköpings	61	8 255	7 502	4	2 796	2 141	27	695	259
Kronobergs	68	11 718	7 135	3	232	177	6	114	33
Kalnar	115	31 378	11 623	17	9 261	9 261	118	5 571	875
Gotlands	63	70 508	5 716	7	12 306	12 049	14	1 987	924
Blekinge	63	11 001	5 422	2	965	817	70	1 548	577
Skåne	143	62 451	16 254	9	6 290	5 991	61	9 181	1 768
Hallands	113	11 869	9 029	5	5 290	1 560	23	568	202
Västra Götalands	277	69 573	40 374	38	94 745	39 642	281	8 343	5 048
Värmlands	63	89 975	35 736	1	11 400	10 000	39	678	147
Örebro	91	10 075	6 973	1	14 800	13 500	2	232	110
Västmanlands	78	25 216	12 032	1	8 700	8 100	8	54	3
Dalarnas	136	212 343	206 588	6	25 525	23 187	8	159	100
Gävleborgs	90	18 907	9 871	13	7 280	3 366	10	1 916	16
Västernorrlands	89	20 956	15 914	3	6 841	5 963	17	303	228
Jämtlands	37	432 209	406 327	1	270	265	13	1 756	1 115
Västerbottens	144	801 965	733 958	6	690	210	2	1 425	1 275
Norrbottnens	153	1 830 788	1 682 608	2	683	668	58	48 485	45 487
Hela riket	2 192	3 893 654	3 273 867	140	223 914	146 071	1 049	107 617	60 659

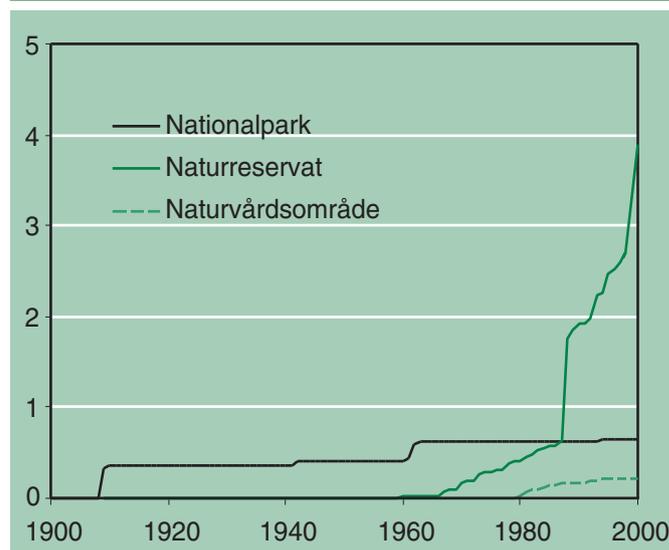
Norra Sverige dominerar

Den helt dominerade arealen finns i Norrbottens län, där 93 procent av nationalparkernas areal finns. Också för naturreservatens del återfinns den dominerande arealen i norr, 79 procent av naturreservatens sammanlagda areal ligger i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. *Tabell 21 i bilagan*. Inom dessa län ligger merparten av reservaten i fjällområdet eller det fjällnära området. De största arealerna naturvårdsområden och djurskyddsområden återfinns i Mellansverige.

Kraftig ökning av skyddade arealer

Under år 2000 tillkom 70 naturreservat. Arealökningen uppgick under året till 920 000 ha eller 39 procent av naturreservatens landareal. Övriga skyddsformer var i princip oförändrade, utvecklingen av skyddade arealer under perioden 1900–2000 framgår av *diagram 35*.

Diagram 35 Skyddade landarealer 1900–2000. Milj. ha

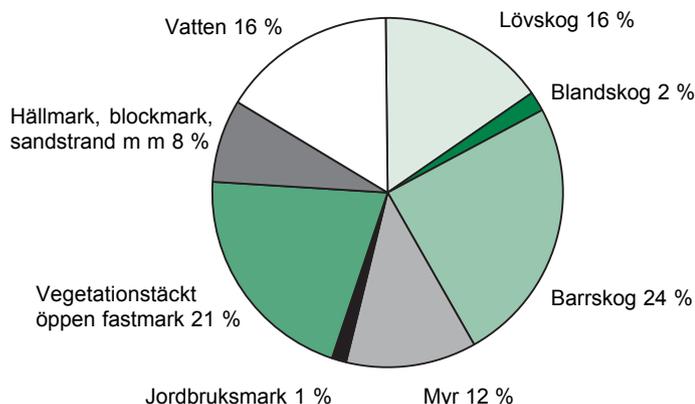

42 procent av de skyddade arealerna är skogsmark

De dominerande naturtyperna inom skyddade områden är barrskog, vegetationstäckt öppen fastmark och vatten. *Figur 36*. Arealen länsvis framgår av *tabell B 22 i bilagan*. Den geografiska obalans som råder när det gäller skyddade områden avspeglas också i den geografiska fördelningen av olika naturtyper, t.ex. återfinns 58 procent av de skyddade myrarna i Norrbottens län. Av barrskogarna ligger ca 55 procent i samma län. Bland lövskogarna dominerar helt och hållet fjällområdets fjällbjörkskogar. Ca 91 procent av lövskogsarealen återfinns i Västerbottens och Norrbottens län. I Svealand och Götaland är den skyddade arealen lövskog förhållandevis blygsam.

Naturtypernas procentuella fördelning inom nationalparker, naturreservat och naturvårdsområden länsvis framgår av *tabell B 23 i bilagan*.

Diagram 36 Naturtyper inom nationalparker, naturreservat och naturvårdsområden 2000. Procent

En nationalstadspark

Genom en ändring av naturresurslagen år 1995 skapades en möjlighet att inrätta s.k. nationalstadsparker. Den 1 januari 1995 inrättades den första och hittills enda nationalstadsparken, Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården, *Tabell 49*.

Tabell 49 Nationalstadsparken, Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården. Areal i ha och befolkning

	Areal			Folkmängd 2000-12-31
	land	sjö	hav	
Hela parken	1 897	13	729	2 639

Inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärde i övrigt skadas. Dessa regler innebär att det kan vara möjligt att uppföra ett begränsat antal byggnader inom bostadsområden och områden med byggnader för högre utbildning, vetenskaplig forskning, museiverksamhet, idrott och rekreation. Det är också möjligt att bygga om och anpassa byggnader efter sådana verksamhets behov. Åtgärderna ska dock utföras så att karaktären av byggnader i nationalstadsparken bevaras.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som håller på att byggas upp inom EU. Naturområdena innehåller arter eller naturtyper som i ett europeiskt perspektiv betraktas som skyddsvärda. Sverige måste, liksom övriga EU-länder, sedan se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena.

Natura 2000-områdena består dels av särskilda skyddade områden för vissa fågelarter, SPA (Special Protection Areas), och dels av områden av gemenskapsintresse, SCI (Sites of Community Importance) för andra artgrupper av växter och djur samt naturtyper. SPA- och SCI-områden är upptagna i de s.k. Fågel- och Habitatdirektiven.

Sverige hade år 2000 föreslagit ca 2 450 SCI-områden, med en sammanlagd yta på ca 5 080 000 hektar, och pekat ut 395 SPA-områden på ca 2 460 000 hektar som kandidater till nätverket. Vissa områden är både föreslagna som SCI och utpekade som SPA. Sammantaget hör ca 2 550 områden med en yta på ca 5 170 000 hektar till endera eller båda av dessa kategorier. Sedan år 2000 har Sverige föreslagit ytterligare områden till Natura 2000.

Snabbfakta

Nationalparker: 26 st, 0,65 milj ha

Naturreservat: 2 192 st, 3,89 milj ha

Naturvårdsområden: 140 st, 0,20 milj ha

Djurskyddsområden: 1 049 st, 0,11 milj ha

Nationalstadsparker: 1 stycken, 0,003 milj ha

Den enligt ovan skyddade arealen utgör 9,9 procent av Sveriges landareal

3.5 Fjäll

Ca 5,2 milj ha fjäll

Fjällområdet omfattar ca 5,2 milj ha, fördelat på länen Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Dalarna. Fjällområdet upptar 11,6 procent av rikets yta. Marktäcket inom fjällområdet redovisas i tabell 50.

Det helt dominerande slaget av marktäcke är hedmarken, som täcker 45 procent av fjällområdet. Därefter i storleksordning kommer fjällbjörkskogen på ca 19 procent av ytan. *Diagram 37.*

Tabell 50 Fjällareal länsvis fördelat på marktäckeklasser. Tusental ha

Län	Hedmark	Gräshed	Örtäng	Omr. med sparsam vegetation	Myr	Lövskog/ fjällbjörkskog	Berg i dagen	Glaciärer och permanent snö	Övrigt	Vatten	Totalt
Dalarnas	67	2	0	-	1	2	4	-	1	1	78
Jämtlands	553	42	31	10	120	120	36	0	3	20	937
Västerbottens	430	50	24	16	90	190	32	0	4	30	865
Norrbottens	1 280	395	108	220	140	665	310	28	15	120	3 280
Hela riket	2 330	489	163	246	351	977	382	28	23	170	5 160

Beräkning av arealer

Totalarealen fjäll är framtagen från riksskogstaxeringarna med visst påslag för fjällarealerna i de skyddade områdena som inte ingår i taxeringarna. Fördelningen på de olika markslagen är hämtad från Svenska Marktäckedata (SMD), med stöd av uppgifter från specialstudie utförd av skogshögskolan gällande riksskogstaxeringen. Uppgifterna är framtagna med hjälp av den digitala gränsen för fjällnära skog samt höjddkurvor. Uppgifterna måste betraktas som mycket ungefärliga, men kan ändå ge en god uppfattning om marktäckets sammansättning i fjällregionen

Definitioner

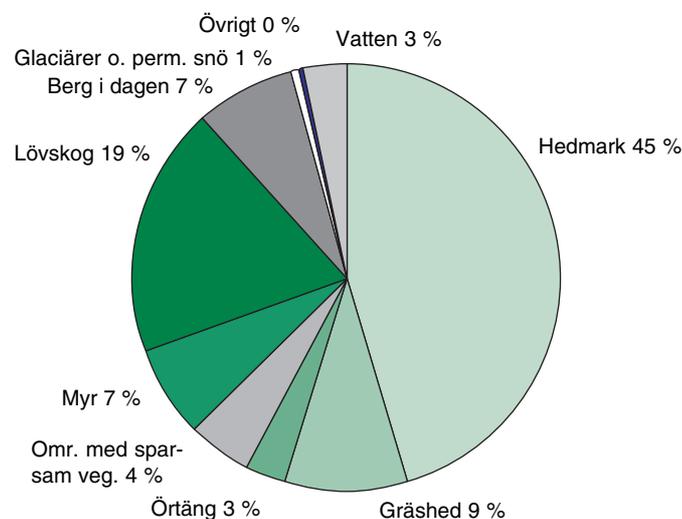
Med "fjäll" avses enligt Riksskogstaxeringen områden ovan barrskogsgränsen, vilka mestadels är kala. Dock kan björk förekomma rikligt och barträd sparsamt. Idealproduktionen är mindre än 1 m³sk per hektar och år.

Med "hedmark" avses enligt SMD vegetation med låg och sluten växtlighet dominerad av ris, buskar och örtvegetation.

Med "gräshed" avses gles vegetation som domineras av styvstarr och klynnetåg. Klassen omfattar främst mellanalpin region. Ofta förekommer ett mer eller mindre stort inslag av block eller berg i dagen.

Med "örtäng" avses lågörtäng med gräs- och örtdominerade vegetationstyper bundna till snöskyddad mark, ofta med rörligt markvatten, samt högörtäng med frodig vegetation med högvuxna örter och gräs.

Diagram 37 Marktäckets fördelning på markslag i fjällregionen. Procent

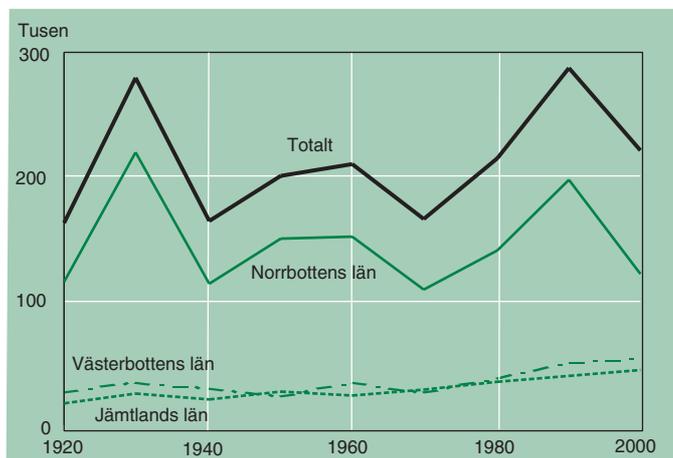
3.6 Renbetesmarker

Ca 221 000 renar och ca 450 sysselsatta på heltid

År 2000 fanns det ca 221 000 renar i Sverige. Av dessa fanns mer än hälften i Norrbottens län. *Diagram 38*

Antalet sysselsatta 1998 inom rennäringen var ca 450 personer på heltid, cirka 270 personer arbetade mellan halvtid och heltid, och cirka 800 personer arbetade mindre än halvtid.

Diagram 38 Antal renar 1920–2000

Olika typer av renbetesmark

Den samiska rätten till mark och vatten (renskötselrätten) är en förutsättning för rennäringen och den samiska kulturen. Både renskötselrätten och kulturen har fått skydd i svensk grundlag. Renskötselrätten beskrivs i lagstiftningen som en rätt för samerna att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I renskötselrätten ingår bl.a. rätt till renbete, jakt och fiske, rätt till att uppföra vissa stugor och anläggningar samt rätt att ta skog till bränsle och byggnadsvirke för husbehov och slöjddvirke.

Renbetesmarker består av åretruntmarker, vinterbetesmarker och områden med koncessionsrenskötsel.

Åretruntmarker, dvs. marker där renskötsel får bedrivas hela året, är marker

- ovanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län,
- nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen på mark där skogsrenskötsel av tradition bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen tillhör eller, vid utgången av juni 1992, tillhörde staten eller är renbetesland,

- på renbetesfjällen i Jämtlands län och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna för renbete.

På åretruntmarkerna är de geografiska gränserna bestämda.

Vinterbetesmarker. Mellan den 1 oktober och 30 april får renskötsel dessutom bedrivas på vinterbetesmarkerna, dvs. på

- områden nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen som inte är åretruntmarker,
- områden nedanför lappmarksgränsen och renbetesfjällen där renskötsel av tradition bedrivs vissa tider på året.

Koncessionsrenskötsel i Kalix och Torne älvdalar. Nedanför lappmarksgränsen i Kalix och Torne älvdalar kan samer få tillstånd, koncession, av länsstyrelsen för att driva renskötsel åter om. Tillståndet innefattar rätt att sköta renar för dem som äger eller brukar jordbruksfastigheter i området.

Renskötselrätten är starkast på åretruntmarkerna. Där får markens användning inte förändras på ett sådant sätt att det innebär avsevärda olägenheter för renskötseln.

Renbetesmarker omfattar 50 procent av landets yta

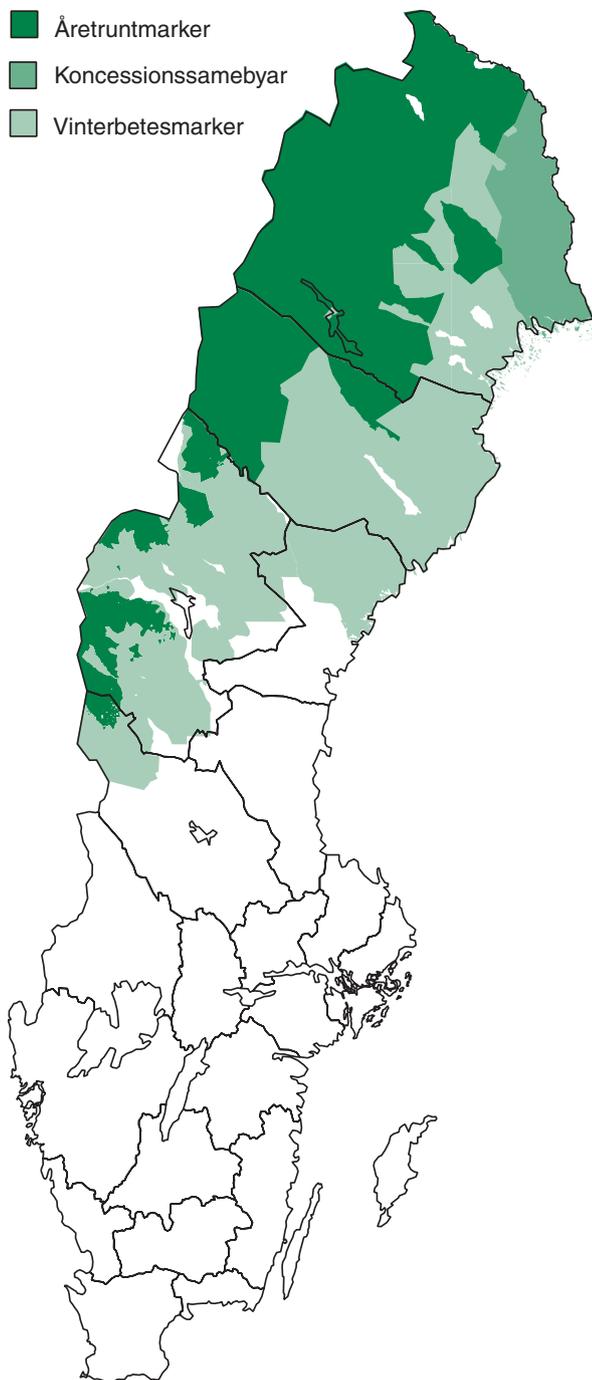
Renskötsel förekommer på 50 procent av Sveriges yta. Den får bedrivas på såväl statlig som privat mark inom de områden där det är tillåtet att bedriva renskötsel. Det betyder att även privata fastighetsägares mark får tas i anspråk för renbete.

Åretruntmarkerna upptar ca 101 400 km², därtill kommer 108 800 km² för vinterbetesmarker och 16 500 km² med mark för koncessionsrenskötsel. *Tabell 51 och karta 41.* Kartan är vad speciellt gäller vinterbeteslandets omfattning schematiserad, och all mark inom markerat område är inte upplåtet till renskötsel.

Tabell 51 Renbetesmarker km², cirkauppgifter år 2000

Län	Åretruntmarker	Vinterbetesmarker	Koncessionsmark	Totalt
Norrbottens	68 100	20 200	16 500	104 800
Västerbottens	20 800	37 800	-	58 600
Jämtlands	11 600	34 100	-	45 700
Västernorrlands	-	11 900	-	11 900
Dalarnas	1 000	4 700	-	5 700
Hela riket	101 400	108 800	16 500	226 700

Karta 41 Renbetesmarker, bruttoarealer 2000

sel. I stort sett hela Norrbottens och Västerbottens län och över 80 procent av Jämtlands län är att räkna som renbetesmarker. Renbetesmark kan idag förekomma på ca 50 procent av Sveriges yta.

Det finns 221 000 renar i landet

Snabbfakta

Antal renar år 2000: 221 000 st

Antal sysselsatta på heltid 1998 inom rennärigen : 450 personer

50 procent av landets yta får användas för renskötseländamål

3.7 Kust och stränder

3.7.1 Kust- och strandlängder

385 000 km kust och stränder

Den sammanlagda längden på fastlands-kusten och stränderna i Sverige är närmare 385 000 km. Av detta svarar fastlandskusten för 11 500 km, havsöarnas stränder för 31 900 km, insjöarnas och vattendragens stränder för 312 300 km samt stränder på öar i insjöar och i vattendrag för 28 800 km. *Tabell 52*. Dessa längder får man om man mäter i skalan 1:10 000 (i fjällen dock 1:50 000) och tar med vattendrag bredare än sex meter. Skalan 1:10 000 medför att sjöar ner till några 10-tal m² stora medräknas.

Kring de fyra största sjöarna är strandlängden 3 946 km

Strandlängden kring Vänern är 1 867 km, kring Vättern 550 km, kring Mälaren 1 172 km och kring Hjälmaren 357 km. Stränderna på öarna i dessa sjöar är inte inräknade i siffrorna.

De smala vattendragen har en sammanlagd längd på 412 130 km

Vattendrag 1–6 meter breda har en sammanlagd längd på 412 130 km. Längderna länsvis redovisas i *tabell B 24 i bilagan*. Antar vi att genomsnittsbredden är tre meter, får vi en total areal på 123 600 ha. Detta motsvarar 0,27 procent av rikets yta. I den officiella land- och vattenuppgiften ingår denna areal inte i vattenarealen utan är redovisad som landareal.

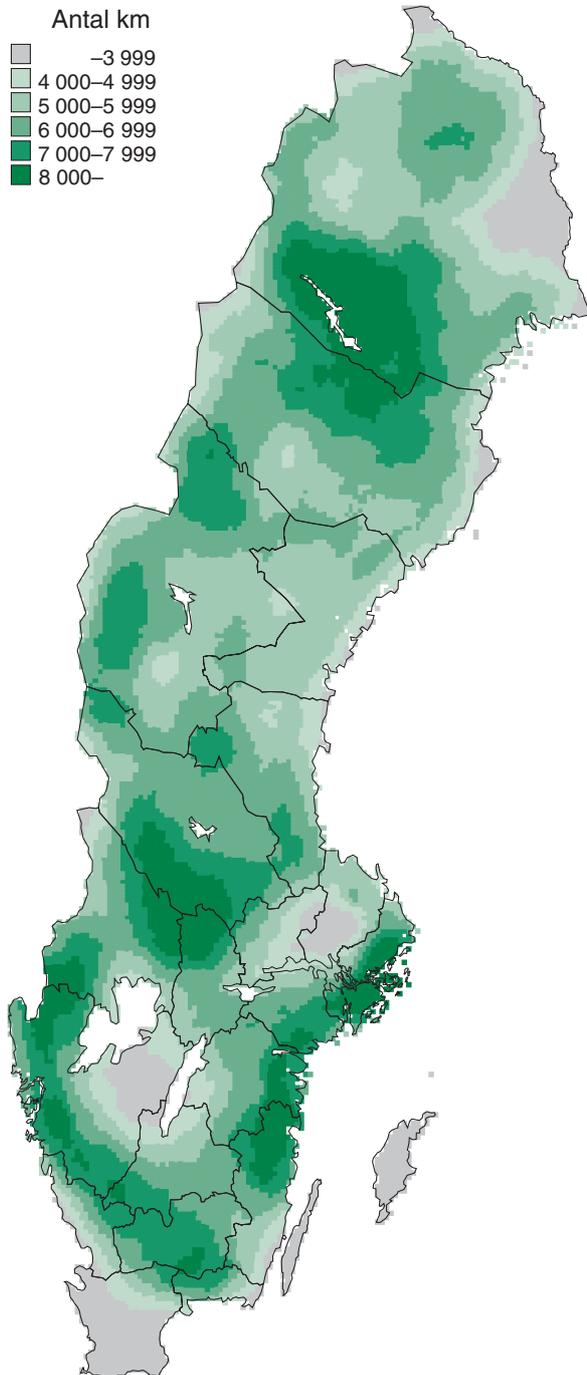
Tabell 52 Kust- och strandlängd. Km

Län	Insjöar och vattendrag	Öar i insjöar och vattendrag	Havsöar	Fastlands-kust	Totalt
Stockholms	3 112	761	9 141	1 122	14 136
Uppsala	2 493	646	2 052	608	5 799
Södermanlands	4 271	998	1 210	342	6 821
Östergötlands	8 158	888	2 575	738	12 359
Jönköpings	7 878	642	-	-	8 520
Kronobergs	6 382	1 191	-	-	7 573
Kalmar	6 894	611	3 840	1 215	12 560
Gotlands	564	40	954	-	1 558
Blekinge	2 422	121	1 039	580	4 162
Skåne	4 492	384	134	646	5 656
Hallands	4 102	272	315	477	5 166
Västra Götalands	17 482	2 932	4 810	1 025	26 249
Värmlands	16 289	2 587	-	-	18 876
Örebro	7 493	951	-	-	8 444
Västmanlands	3 421	690	-	-	4 111
Dalarnas	25 715	2 176	-	-	27 891
Gävleborgs	13 531	1 420	1 263	1 074	17 288
Västernorrlands	14 822	827	889	1 121	17 659
Jämtlands	42 136	2 949	-	-	45 085
Västerbottens	43 455	2 785	1 369	1 372	48 981
Norrbottnens	77 150	4 965	2 334	1 210	85 659
Hela riket	312 262	28 836	31 925	11 527	384 550

Tillgång till strand

Beräkning av tillgången till strandlängd inom en cirkel med 50 kms radie från regelbundet utlagda punkter med fem kms avstånd över landet redovisas i *karta 42*. Beräkningen är gjord på materialet i skalan 1:10 000/1:50 000, och vattendrag sex meter och smalare ingår inte. I de fall beräkningscirkeln når in i Norge eller Finland är vattnet i dessa

länder medräknat. Det skall observeras att hänsyn inte tagits till möjligheten att nå stränderna via vägnät eller båtförbindelser, utan all strand inom en radie av 50 km fågelvägen ingår i beräkningen.

Karta 42 Tillgång till kust och strand inom 50 km. Antal km

Längden på vattendrag 1–6 m breda är 412 130 km.

Snabbfakta

Kust och stränder totalt: 385 000 km,
 varav fastlandskusten: 11 500 km,
 och havsöarnas stränder: 31 900 km,
 och insjöarnas och vattendragens stränder: 312 300 km,
 och öar i insjöar och i vattendrag 28 800 km
 Vattendrag 1–6 m breda, längd: 412 130 km

3.7.2 Bebyggelse vid kust och stränder

10 procent kust och strand har byggnad inom 100 m

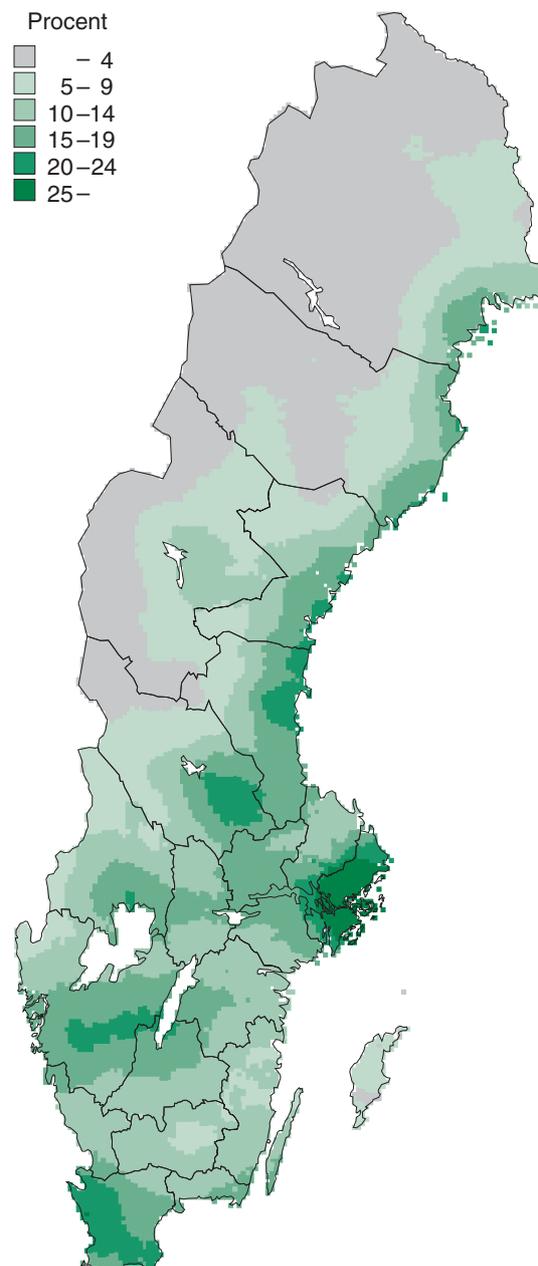
Totalt finns det i landet 385 000 km kust- och strandlinje, enligt avsnitt 3.7.1. På 10 procent av denna sträcka ligger det en eller flera byggnader inom 100 m. *Tabell 53*. I Stockholms län ligger det byggnad inom 100 m på 26 procent av kust- och strandlinjen, i Norrbottens län på fyra procent. I landet som helhet ligger 14 procent av byggnaderna inom dessa 100 m, med de högsta andelarna i Västerbottens och Norrbottens län, och de lägsta i Gotlands län.

I *karta 43* är från punkter utspridda med fem kms mellanrum över landet draget cirklar med 50 kms radie, och andelen kust- och strandlinje inom dessa som har byggnad inom 100 m har registrerats. Här framgår att värdena är som högst i Stockholmsområdet, sydvästra Skåne, mellan Vänern och Vättern, i sydöstra Dalarna samt på några ställen längs Norrlandskusten. Låga värden med få byggnader inom 100 m från kust- och strandlinje

Tabell 53 Andel kust- och strandlinje med byggnad inom 100 m och andel byggnader inom 100 m av samtliga byggnader

Län	Andel kust och strand med byggnad inom 100 m, %	Andel byggnader inom 100 m av samtliga byggnader, %
Stockholms	26	13
Uppsala	12	8
Södermanlands	14	13
Östergötlands	13	13
Jönköpings	14	13
Kronobergs	10	11
Kalmar	10	12
Gotlands	7	5
Blekinge	17	15
Skåne	19	6
Hallands	12	7
Västra Götalands	15	12
Värmlands	13	18
Örebro	12	12
Västmanlands	15	10
Dalarnas	10	20
Gävleborgs	16	21
Västernorrlands	13	20
Jämtlands	5	21
Västerbottens	7	26
Norrbottens	4	25
Hela riket	10	14

Karta 43 Andel kust och strand inom 50 km med byggnad inom 100 m

finns speciellt i Norrlands inland. Jämför denna karta med karta 42, som visar den totala kust- och strandlinjelängden inom cirklar med 50 kms radie.

Genomsnittsbyggnaden ligger 562 m från vatten

Genomsnittsavståndet för de 3,1 milj. byggnaderna i landet till vatten karterat i skalan 1:10 000/1:50 000 utan hänsyn taget till vattendrag 1–6 m breda är 562 m. *Tabell 54*. Längst till vatten har man i Uppsala län, kortast i Västerbottens län och Norrbottens län. Byggnadernas avstånd till vatten fördelat på olika avståndsgrupper redovisas länsvis i *tabell B 25 i bilagan*. Av denna tabell framgår t.ex. att andelen byggnader som ligger inom 300 m från vatten är 38 procent, och andelen som ligger mer än två km från vatten är drygt två procent.

Tabell 54 Byggnaders genomsnittliga avstånd till vatten

Län	Meter
Stockholms	698
Uppsala	1 050
Södermanlands	640
Östergötlands	614
Jönköpings	476
Kronobergs	528
Kalmar	542
Gotlands	941
Blekinge	413
Skåne	598
Hallands	479
Västra Götalands	505
Värmlands	484
Örebro	675
Västmanlands	891
Dalarnas	436
Gävleborgs	490
Västernorrlands	391
Jämtlands	486
Västerbottens	378
Norrbottens	376
Hela riket	562

50 procent av byggnaderna i 100-meterszonen är fritidshus

Antalet byggnader uppförda inom 100 m från kust och strand fördelat på typ av byggnad och byggnadsperiod för riket som helhet framgår av *tabell 55*. Av tabellen framgår att det stora antalet byggnader uppförda perioden 1961–65 och perioderna däromkring till övervägande del bestod av fritidshus. Andelsmässigt motsvarade dessa 65–70 procent av det totala byggandet i zonen. Omkr. 30 000–40 000 av posten okända byggnader kan bedömas vara fritidshus. Totala antalet fritidshus inom 100-meterszonen skulle därmed uppgå till drygt 200 000, och deras andel av samtliga byggnader inom zonen vara ca 50 procent. Totala antalet fritidshus i landet kan uppskattas till 680 000, och ca 30 procent av samtliga fritidshus skulle därmed ligga inom 100 m från kust- eller strandlinje.

Tabell 55 Antal byggnader inom 100 m från kust- och strandlinje efter byggnadsår och typ av byggnad 2000

Byggnads- år	Fritids- hus	Lant- bruks- bost	Småhus för per.- boende	Flerbo- stads- hus	Övrigt och okänt	Totalt
1996–00	2 183	208	2 185	241	322	5 139
1991–95	3 865	335	3 135	669	549	8 553
1986–90	4 757	338	4 269	704	1 012	11 080
1981–85	4 793	344	5 088	368	837	11 430
1976–80	8 711	432	7 734	226	739	17 842
1971–75	11 501	415	7 663	248	729	20 556
1966–70	14 826	401	6 017	437	774	22 455
1961–65	19 001	436	6 046	479	742	26 704
1956–60	15 755	676	5 541	452	609	23 033
1951–55	10 019	637	4 761	377	520	16 314
1946–50	9 177	1 069	6 479	569	542	17 836
1941–45	5 590	781	4 257	386	305	11 319
1936–40	8 466	1 529	7 541	649	447	18 632
1931–35	4 873	868	4 666	344	162	10 913
–1930	26 753	15 267	32 352	3 070	2 627	80 067
Okänt år	20 843	13 388	6 837	1 191	82 029	124 288
Totalt	171 113	37 124	114 571	10 410	92 942	426 161

Snabbfakta

- 10 procent av kusten och stränderna har byggnad inom 100 m
- 14 procent av byggnaderna ligger inom 100 m från kust eller strand
- Genomsnittsbyggnaden ligger 563 m från vatten
- 30 procent av fritidshusen ligger inom 100 m från kust eller strand

3.7.3 Öar

221 800 öar i Sverige

I insjöar, vattendrag och landets territorialhav finns det totalt drygt 221 800 öar med en sammanlagd landareal på närmare 1 057 400 ha, 2,6 procent av Sveriges landareal. *Tabell 56.* De län som har de flesta öarna är Stockholms län och Västra Götalands län med vardera ca 30 000 st.

123 400 öar i insjöar och vattendrag

I insjöar, inklusive Väneren, Vättern, Mälaren och Hjälmaren, och vattendrag finns 123 400 av de 221 800 öarna. De har en sammanlagd landareal på 232 700 ha. Län med störst antal öar i insjöar och vattendrag är Västra Götalands, Norrbottens och Värmlands län.

98 400 havsöar

98 400 av de 221 800 öarna omslutes av hav. De har en sammanlagd landareal på 824 600 ha. Stockholms län har de flesta havsöarna med ca 29 000 st.

Öarna i de fyra största sjöarna

Av de 123 400 öarna i insjöar och vattendrag ligger 15 900 i de fyra största sjöarna, Väneren, Vättern, Mälaren och Hjälmaren. Dessa öar har en sammanlagd landareal på 81 600 ha. *Tabell 57.*

Tabell 57 Öar i de fyra stora sjöarna

Sjö	Antal	Landareal, ha
Väneren	12 285	23 690
Vättern	858	3 924
Mälaren	1 441	52 362
Hjälmaren	1 283	1 605
Totalt de fyra	15 867	81 581

Tabell 56 Öar länsvis. Areal i ha

Län	Insjööar ¹		Havsöar		Öar totalt	
	antal	landareal	antal	landareal	antal	landareal
Stockholms	1 590	24 842	28 945	129 019	30 535	153 861
Uppsala	2 221	4 775	9 722	18 402	11 943	23 177
Södermanlands	3 121	21 950	5 371	6 433	8 492	28 382
Östergötlands	4 121	5 171	8 888	16 765	13 009	21 936
Jönköpings	3 369	4 114	-	-	3 369	4 114
Kronobergs	6 438	7 429	-	-	6 438	7 429
Kalmar	3 642	2 576	12 740	152 849	16 382	155 424
Gotlands	306	60	499	313 389	805	313 449
Blekinge	1 120	176	2 930	10 646	4 050	10 822
Skåne	2 693	2 123	387	1 462	3 078	3 426
Hallands	2 004	413	1 142	1 551	3 146	1 963
Västra Götalands	15 466	41 910	14 145	82 324	29 611	124 233
Värmlands	12 405	15 521	-	-	12 405	15 521
Örebro	5 658	4 223	-	-	5 658	4 223
Västmanlands	3 013	6 946	-	-	3 013	6 946
Dalarnas	11 154	8 926	-	-	11 154	8 926
Gävleborgs	6 380	5 832	4 500	8 680	10 880	14 513
Västernorrlands	3 306	3 118	1 387	29 677	4 693	32 795
Jämtlands	11 390	22 200	-	-	11 390	22 200
Västerbottens	10 345	14 696	4 413	11 467	14 758	26 163
Norrbottens	13 724	35 740	3 306	42 126	17 030	77 866
Hela riket	123 459	232 741	98 372	824 631	221 831	1 057 371

1) Här inräknas öar i vattendrag

Definition

Med "ö" avses landområde omflutet av vatten. I denna undersökning har dock ej kanal ansetts avgränsa ö. Uppgifterna är beräknade utifrån Lantmäteriverkets digi-

tala vettenkarta i skala 1:10 000. I del av fjällkedjan är skalan dock 1:50 000. De minsta öar som ingår i tabellen ovan är endast några m² stora.

Öarna efter storleksklass

Ca 150 000 öar av de 221 800 har mindre landareal än 1 000 m², d.v.s. 30x30 m. 593 öar är större än en km² (=100 ha). *Tabell B 26 i bilagan.*

1 145 permanent bebodda öar

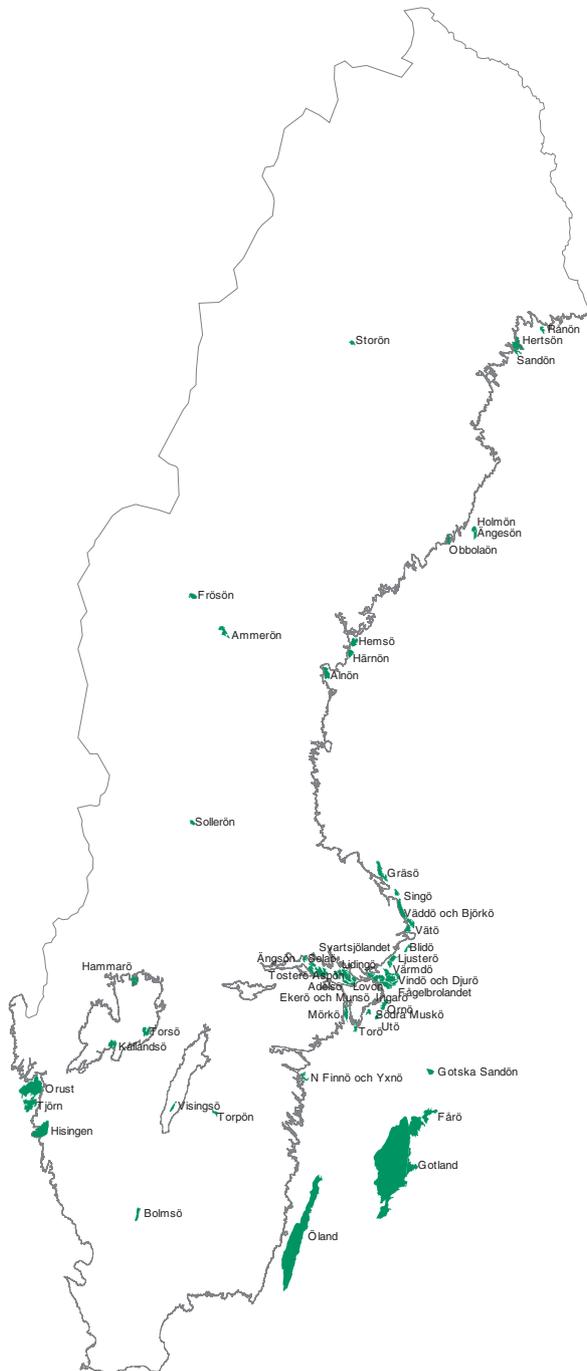
Av öarna är endast 1 145 bebodda av permanentboende. Tre län står tillsammans för hälften av antalet permanent

bebodda öar, nämligen Stockholms, Västra Götalands och Norrbottens. Totalt 7 032 öar är bebyggda. *Tabell B 27 i bilagan.*

De 50 största öarna

De 50 största öarna är var och en större än 2 100 ha. *Karta 44.* Deras sammanlagda areal är 721 000 ha, vilket motsvarar 68 procent av samtliga öars areal.

Karta 44 De 50 största öarna

Det finns ca 221 800 öar i Sverige

Snabbfakta

Öar totalt: 221 800 st,

därav öar i insjöar och vattendrag: 123 400 st,

och havsöar: 98 400 st

Öarnas totala landareal: 1 057 400 ha, 2,6 procent av Sveriges landareal

Permanent bebodda öar: 1 145 st

Bebyggda öar: 7 032 st

3.7.4 Kustnära områden enligt Miljöbalken kap. 4

Naturreсурslag från 1987

1987 fick vi en Naturreсурslag (NRL), vilken från den 1 januari 1999 har ersatts av Miljöbalken (MB). Bestämmelserna i Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

4 kapitlet Miljöbalken tar upp särskilda bestämmelser för vissa områden, vilka anges i lagen. Med hänsyn till de natur- och

kulturvärden som finns i områdena är dessa i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd i dessa områden endast om det kan ske på sådant sätt som inte påtagligt skadar området natur- och kulturvärden.

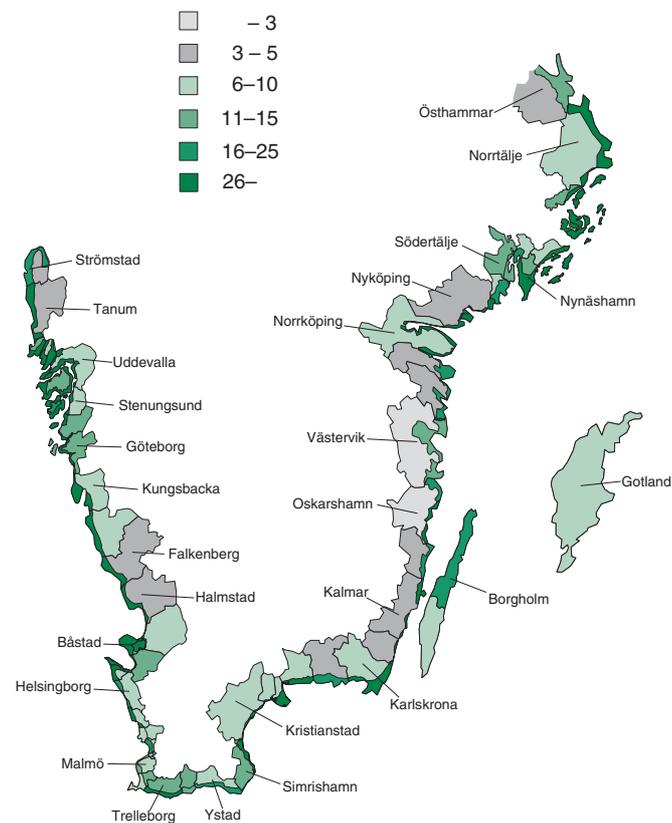
Specialstudie av kustnära riksintresseområden

SCB har specialstuderat kustnära områden enligt Miljöbalken kap 4. *Karta 45*. Landytan för de studerade MB-områdena är på 13 560 km² glesbygdsareal och 494 km² tätortsareal. Glesbygdsbefolkningen inom områdena är 175 000 personer och tätortsbefolkningen 900 000. Studierna har främst omfattat bebyggel-

Karta 45 Kustnära områden enligt Miljöbalken kap. 4

Karta 46 Bebyggelsestäthet på kustkommunernas glesbygd inom och utom MB-områden 2000. Byggnader per km²

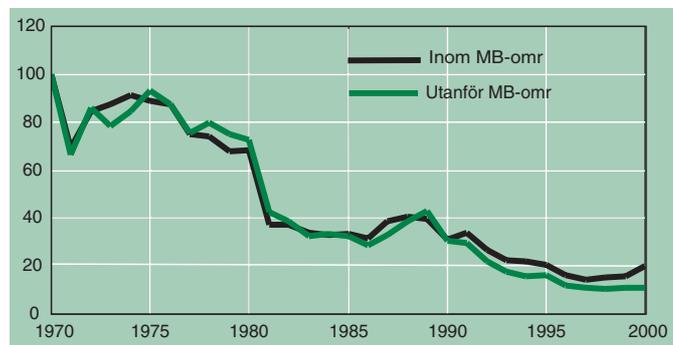
sen och dess utveckling inom områden utanför tätort. Glesbebyggelsens täthet inom och utanför dessa riksintresseområden i södra Sverige redovisas i karta 46. Kartans mest påfallande drag är den stora skillnaden mellan bebyggelse-tätheten inom kommunerna. Bebyggelse-tätheten inom de kustnära 4 kap områdena är hög, ibland mycket hög, medan den i de innanför liggande kommundelarna är väsentligt lägre

Högre bebyggelse-täthet inom MB-områden

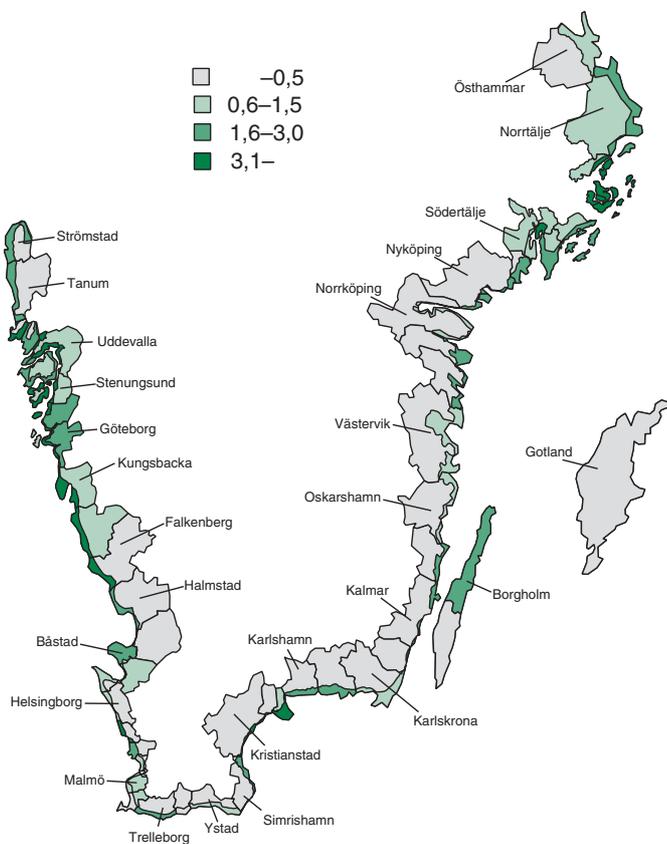
Det har nu gått mer än 10 år sedan NRL/Miljöbalken infördes. Syftet var bl.a. att begränsa tillkomsten av spridd fritidsbebyggelse inom vissa kustområden och att tillförsäkra kusterna tillgänglighet för det rörliga friluftslivet. Frågan är då vilken effekt lagen har haft hittills. Om vi studerar fritidsbebyggelsens utveckling inom de kustnära 4 kap-områdena och i landet i övrigt, visar det sig att byggandet har varit relativt sett högre inom MB-områdena i förhållande till utanför efter lagens genomförande än före. *Diagram 39*. Enligt figuren är index ungefär lika för fritidshusbyggandet 1988 inom som utom de studerade NRL-områdena, men högre för byggandet inom än utom under hela 1990-talet.

På liknande sätt kan konstateras att i kustkommunerna är det totala byggandet utanför tätorter relativt sett högre inom MB-områdena än utanför. *Karta 47*. Tidigare har vi konstaterat att bebyggelse-tätheten är högre och ibland mycket högre inom NRL-områdena än utanför. Trots lagen ökar uppenbarligen denna skillnad.

Diagram 39 Fritidshusbyggande 1970–2000 i kustnära 4 kap MB-områden och i övriga delar av landet. Index 1970=100

Karta 47 Glesbyggsbyggande 1988–2000 inom och utom MB-områden. Byggnader per km²

Snabbfakta

Naturresurslagen (NRL) infördes 1987 och ersattes 1 januari 1999 av Miljöbalken (MB)

I kustkommunerna är bebyggelse-tätheten större inom NRL/MB-områden än utanför

Efter det att NRL/MB infördes har bebyggelse-tätheten ökat mera inom de kustnära NRL/MB-områdena än utanför

3.8 Internationella jämförelser

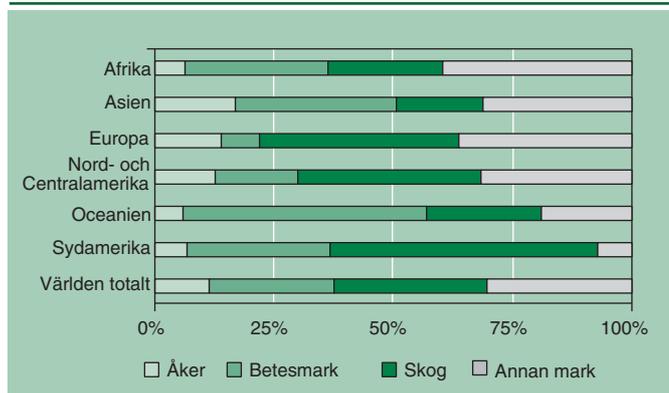
Nedan ges en översiktlig bild av markanvändningen globalt, i några arellt stora länder inom EU samt i de nordiska länderna. Olika källor har använts och definitionerna kan variera mellan de olika källorna.

Global markanvändning

Världens totala landareal på 13,0 miljarder hektar fördelar sig på åker-, betes-, skogs- och annan mark enligt *diagram 40*. Ungefär en tredjedel av världens landareal är bevuxen med skog.

Den totala arealen åkermark på 11 procent är geografiskt mycket olika fördelad. I t.ex. Ukraina och Ungern utgörs drygt hälften av landarealen av åkermark. Omfattande uppodling av nya marker sker företrädesvis i Sydamerika och Afrika, där andelen åker under det senaste decenniet ökat med nio respektive 6,5 procent. Trots nyodling sker totalt sett inte någon nämnvärd ökning av världens åkermarker. Den främsta orsaken är omfattande jordförluster. Uppgifterna baseras på World Resources 1998-99, UNEP och UNDP.

Diagram 40 Markanvändningen i världen 1992/94

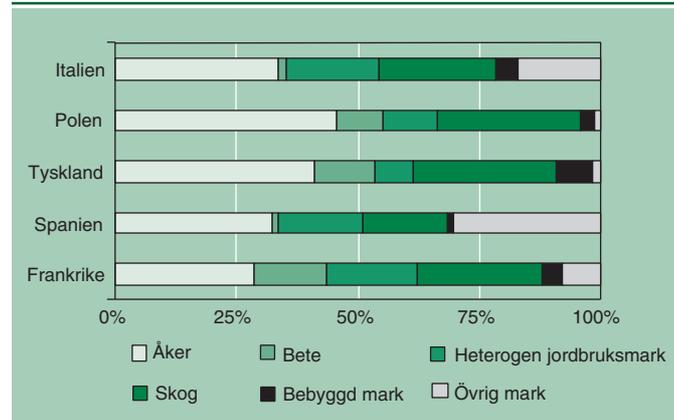
Markanvändning inom några länder inom EU

Markanvändningen inom de arellt sett fem största länderna inom EU (exkl.Norden) framgår av *diagram 41*. Uppgifterna baseras på Europeiska miljöbyråns (EEA) sammanställning från Corine LandCover 1999.

I Tyskland och Polen upptar åkermarken mer än 40 procent av landarealen. I Frankrike, Spanien och Italien upptar åkermarken runt 30 procent av landarealen. Spanien den största åkerarealen med 163 500 km². Skogsmarken upptar ca 30

procent av landarealen i Tyskland och Polen. Frankrike den största skogsarealen med ca 139 600 km².

Diagram 41 Markanvändning inom några länder i EU 1999

Markanvändning i de nordiska länderna

Markanvändningen inom de nordiska länderna framgår av *diagram 42*. Uppgifterna är hämtade ur Eurostats databas New Cronos. Observera att definitionen av skogsmark inkluderar annan trädbevuxen mark, vilket skiljer sig från den definition som är använd i avsnitt 2.3 om skogsmark.

Skog inkl annan trädbevuxen mark utgör över 70 procent av landarealen i Sverige och Finland. Åkermarken upptar över 50 procent av landarealen i Danmark, men under 10 procent i Finland och Sverige och ca tre procent i Norge.

Diagram 42 Markanvändning inom de nordiska länderna

